

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Alenka Starman

Mentor: doc. dr. Andrej Lukšič

Somentorica: doc. dr. Marina Lukšič-Hacin

MULTIKULTURALIZEM V KANADI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO

1 UVOD	3
1.1 Predmet raziskave	3
1.2 Struktura naloge	4
1.3 Metode.....	5
2 MULTIKULTURALIZEM	6
2.1 Razvoj pojma	7
2.2 Teoretske opredelitve multikulturalizma.....	8
2.2.1 Multikulturalizem po Parekhu	8
2.2.2 Multikulturalizem po Castles in Miller	9
2.2.3 Koncept multikulturene družbe po Rexu	11
2.2.4 Različne definicije multikulturalizma.....	15
3 KRATEK PREGLED ZGODOVINE KANADE	18
3.1 Začetki kolonializma	19
3.2 Rojstvo države.....	21
3.3 Širitev na Zahod.....	22
4 POLITIČNI OKVIR KANADE	23
5 IMIGRACIJSKI TOKOVI	26
5.1 Etnična sestava	29
6 MULTIKULTURALIZEM KOT VLADNA POLITIKA NA FEDERALNI RAVNI	33
6.1 Začetna faza (obdobje do leta 1972)	33
6.2 Oblikovna faza (1971-1981)	35
6.3 Institucionalna faza (od leta 1982 do danes)	38
7 POLITIKA MULTIKULTURALIZMA NA RAVNI PROVINC	43
7.1 Quebec.....	45
8 USPEŠNOST MULTIKULTURNE POLITIKE	49
8.1 Argumenti nasprotnikov multikulturene politike.....	50
8.2 Argumenti zagovornikov multikulturene politike	53
9 KANADSKE SMERNICE ZA EVROPO	55
10 ZAKLJUČEK	58
11 SEZNAM VIROV	60
11.1 Literatura	60
11.2 Medmrežje	61
12 PRILOGA	63
12.1. Kronologija.....	63

1 UVOD

»Multikulturalizma ne bi smeli razumeti le kot vladno politiko. Multikulturalizem ni akt, ki ga vlada nekam napiše. Je realnost, ki jo živimo!« (Weiner, 1992:8)

Pričujoče diplomsko delo pričujem z mislijo, ki mi je tekom zbiranja ustrezne literature in pisanja diplomskega dela služila kot rdeča nit. V ospredju dela je politika multikulturalizma, ki se je v začetku sedemdesetih let pričela izvajati v Kanadi. Kanada je tako postala prva država, ki je uradno sprejela politiko multikulturalizma in se jo v mednarodni javnosti velikokrat imenuje kot »prototip prvega multikulturnega naroda«. Vsekakor zelo optimistične napovedi, a dejstvo je, da so migracije in nepričakovane selitve milijonov ljudi pripeljale do povečane kulturne raznolikosti in oblikovanja novih etničnih skupin, ki zahtevajo enakopraven položaj. Sodobna nacionalna država in mednarodna skupnost se ne moreta več izogniti problematiki enakopravnega sožitja različnih kultur znotraj nacionalnih meja. Sodobne migracije, ki jih v veliki meri povzročata ekonomska in politična globalizacija, postavljajo pred nacionalne države in mednarodno skupnost nove izzive in zahteve, še posebej v smislu priznavanja in omogočanja enakopravnega sožitja vseh ljudi in kultur.

Tradicionalna asimilacija in monokulturno samorazumevanje večine nacionalnih držav je preteklost in kanadski model multikulturalizma bi lahko nudil odgovore na izzive kulturne raznolikosti tako nacionalnim državam kot nastajajoči Evropski uniji.

1.1 Predmet raziskave

Kanada je v začetku sedemdesetih let dvajsetega stoletja kot prva država uradno sprejela politiko multikulturalizma, ki ne samo spoštuje in prepoznava multikulturno naravo Kanade, ampak tudi spodbuja pluralizem znotraj javnih institucij in

kanadske družbe. Dnevno se soočamo z nestrpnostjo, predsodki, diskriminacijo in ravno politika multikulturalizma lahko v določeni meri omili probleme, vezane na omenjene tematike. Aktualnost politike multikulturalizma je tudi v tem, da odraža pragmatičen odgovor na praktične probleme kot so: nacionalna identiteta, politična enotnost, ekonomske prednosti, demografske potrebe ter nenazadnje pri uveljavljanju mednarodnega statusa in ugleda. Problemi, s katerimi se ukvarja vsaka sodobna država in s katerimi se bo morala soočiti tudi Evropska unija, v katero s 1. majem 2004 vstopa tudi Slovenija.

Predmet mojega proučevanja je kanadska politika multikulturalizma, ki jo bom skušala osvetliti iz različnih zornih kotov; od posrednih in neposrednih dejavnikov, ki so pripeljali do njene uvedbe, faze skozi katere se je razvijala na federalni in provincialni ravni, argumenti zagovornikov in nasprotnikov ter nenazadnje kaj se Evropska unija lahko nauči iz kanadske izkušnje. Diplomsko delo bo skušalo odgovoriti na vprašanje: **Ali je Kanada s svojim modelom multikulturalizma uspela v zadostni meri prepoznati in se prilagoditi multikulturni realnosti Kanade in s tem preprečiti asimilacijo imigrantov in manjšin kot tudi družbeno fragmentacijo njene družbe?**

1.2 Struktura naloge

V prvem delu bom predstavila sam koncept multikulturalizma, problem neenotnega definiranja pojma ter teoretske opredelitve po posameznih avtorjih. Vsekakor je eden ključnih dejavnikov tudi zgodovina nastanka Kanade; tako bom v naslednji točki na kratko, a brez izpuščanja pomembnih mejnikov, povzela kanadsko zgodovino. V ta namen je bila izdelana karta »Razvoja kanadske federacije«, ki bo za lažjo orientacijo tudi v nadaljevanju diplomskega dela večkrat priskočila na pomoč. Pod četrto točko izpostavljam politični okvir, brez katerega slika ne bi bila popolna.

Multikulturalizem kot pojav in pojem je v svojem nastanku tesno povezan z migracijami. Kanada kot tipična imigracijska dežela je sprejela na tisoče in tisoče

imigrantov, politika do njih pa se je v različnih obdobjih tudi na različne načine izvajala. Peta točka se tako dotika migracijskih tokov ter stalno spreminjajoče etnične sestave Kanade. V šesti in sedmi točki prehajam na osrednji del diplomskega dela, ki po fazah prikaže razvoj politike multikulturalizma na federalni in provincialni ravni. Posebej izpostavljam Quebec, ki sočasno z izvajanjem politike multikulturalizma v ospredje postavlja kolektivno preživetje francoskega jezika in kulture.

Vsekakor je bila politika v svoji več kot tridesetletni zgodovini deležna tako pohval kot kritik. V osmi točki so soočeni argumenti nasprotnikov in argumenti zagovornikov politike multikulturalizma. V zadnjem delu sem nakazala kanadske smernice za Evropsko unijo, ki bi z upoštevanjem kanadskih izkušenj lahko postale rešitev pri prilaganju potreb nastajajoče multinacionalne in multikulture evropske federacije.

1.3 Metode

Pri zbiranju gradiva sem naletela na odsotnost virov v slovenskem jeziku, ki bi obravnavali politiko multikulturalizma v Kanadi. Za samo teoretsko opredelitev multikulturalizma to ne velja, saj je podrobno analiziran v knjigi »Multikulturalizem in migracije«, avtorice Marine Lukšič-Hacin. Klub temu lahko izpostavim, da se znanstvenemu proučevanju multikulturalizma, ki v svetu postaja vedno bolj aktualen, pri nas še ni namenjala veliko pozornosti.

Sekundarni viri, ki so predstavljali sestavni del analize, so mi bili v angleškem jeziku na voljo preko medmrežja in strokovnih člankov. Diplomsko delo tako temelji na analizi zbranih sekundarnih virov ter prevodu le-teh iz angleškega jezika.

2 MULTIKULTURALIZEM

Ko govorimo o multikulturalizmu¹, nas prva asociacija poveže z obstojem večjega števila kultur na določenem področju, vendar ko skušamo pojem definirati in interpretirati, naletimo na zmedo in nedorečenost. V osnovi se pojem nanaša na državo, v kateri soobstajajo različne kulture, odnosi med njimi pa niso opredeljeni. Lahko pa opredeljuje tudi soobstoj različnih kultur, med katerimi prihaja do različnih relacij. Poleg izraza multikulturalizem se pojavljajo tudi poimenovanja kulturni pluralizem ali interkulturalizem, ki naj bi označevala podobne, a ne enake pojave.

Po Katunariću je kulturni pluralizem vzporeden s pojavom polimonizma v sociolingvistiki. Meni, da medtem, ko gre pri polimonizmu za obstoj več jezikov v neki skupnosti, pri čemer je jezikovna interakcija med jezikovnimi skupnostmi slaba ali nikakršna, se v primeru pluralizma jezikovno kulturni kapital aktivira in se lahko uporablja kot vir, ki odpira perspektivo sporazumevanja med pripadniki raznih kultur. Multikulturalizem naj bi bil tako po Katunariću bliže polimonizmu kot pluralizmu, predvsem pa naj bi opisoval obstoj različnih kultur, ki skupno obstajajo na nekem področju. Obstaja sicer možnost za njihovo interakcijo, a do tega se naj multikulturalizem ne bi opredeljeval. Ravno interkulturalizem naj bi po Katunariću imel več pomenov. Poleg tega, da opisuje soobstajanje različnih kultur na nekem področju, nakazuje možnost in tudi nujnost njihovega medsebojnega povezovanja oziroma interakcije (1993:15).

Na podlagi definicij pojmov lahko ugotovimo, da je Katunarić za opis omenjenega pojava prevzel poimenovanje interkulturalizem, medtem ko se v literaturi najpogosteje uporablja izraz multikulturalizem, kar nam že na začetku kaže na teoretsko zmedo (ibid.).

---

¹ Leksikon terminov in konceptov v javni upravi, javnih politikah in politični znanosti opredeljuje multikulturalizem kot mozaik, v katerem so kombinirane vse etnične skupine, pri čemer vsaka od njih zadrži svoj lastni karakter. Pomembno je tudi ločevanje pojmov: multikulturalnost in multikulturalizem. Prvi označuje državo ali okolje, ki združuje več različnih kultur ali etničnih skupin, medtem ko se drugega povezuje z ureditvijo odnosov v večkulturnih prostorih, še posebej na področju človekovih pravic, ideologije, politike in političnih programov (Lukšič-Hacin,2002:40).

2.1 Razvoj pojma

Kot pojav je multikulturalizem (oziroma etnična in kulturna heterogenost) posledica selitev v najširšem pomenu besede. Selitev, do katerih je prihajalo skozi vsa obdobja človeške zgodovine z začetkom preseljevanja ljudstev, stoletnimi turškimi vpadi, križarskimi pohodi ter postopnim prodiranjem Evrope v svet. Najprej v obliki kolonializacije, kateri je kmalu sledilo množično izseljevanje ljudi iz evropskega prostora po svetu. Omenjene selitve niso ostale brez posledic. Najprej so pomembno vplivale na izoblikovanje osnove za etnično pestrost Evrope, kasneje pa tudi t.i. "novo odkritega" in poseljenega sveta.

Kot pojem se je multikulturalizem prvič pojavil leta 1963 v Kanadi. Njegov pomen se navezuje na kulturni pluralizem, ki se je pojavil pred njim, in označuje obstoj družbe, ki je etnično ali kulturno heterogena in spodbuja kulturno, jezikovno in versko različnost. Pojem kulturni pluralizem s podobnim pomenom pa je še veliko starejši, saj ga je leta 1924 prvi uporabil H. Kallen v tekstu *Culture and Democracy in the United States* (Lukšič-Hacin, 1999:84). Samo teorijo kulturnega pluralizma je izoblikoval že leta 1915, ko je, citirano po Katunariću (1993:15) »spodbil (ne)uradno ameriško ideologijo "melting pota"², v bistvu ameriškega konfomizma, po kateri bi se različne etnične skupine na ameriških tleh morale zaradi integracije v ameriško družbo odreči svojemu drugačnemu kulturnemu izvoru«.

Po Lukšič-Hacin pojem multikulturalizem lahko razumemo na več načinov, lahko označuje konkretno kulturno/družbeno realnost, kadar se več etničnih skupnosti nahaja v isti državi. Lahko je povezan s teorijo in nastopa kot ena od kategorij, ki označuje specifične odnose med različnimi etničnimi skupnostmi, ki živijo v isti državi. Tretja možnost uporabe pojma multikulturalizem je, ko le-ta na

---

² Razumevanje pojma "melting pot" (talilni lonec) povzroča nejasnosti ter uvaja še dodatno pojmovno zmedo, saj so po Lukšič-Hacin (1999:154) "izhodišča zagovornikov talilnega lonca zelo podobna izhodiščem zagovornikov multikulturnega pristopa ali kulturnega pluralizma. Tudi oni zagovarjajo kulturni relativizem in zahtevajo spoštovanje različnosti. Razlika nastopi v nadaljevanju. Zagovorniki talilnega lonca so iskali možnost za zlivanje, prepletanje različnih kultur medtem, ko je eden od osnovnih postulatov multikulturalizma, da se ohrani kulturna različnost".

nek način združuje oba vidika in se pojavi kot politični program in gibanje za spremembo obstoječih odnosov ali pa kot princip uradne politike do avtohtonih in priseljenjskih etničnih manjšin. Tak se je pojavil v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja (ko je postajal vse bolj popularen v Kanadi, Avstraliji in na Švedskem) znotraj političnih programov in gibanj, ki zagovarjajo spremembe obstoječih odnosov med dominantno kulturo in avtohtonimi etničnimi manjšinami, ali na drugi strani kot princip uradne politike do priseljencev (1999:15).

2.2 Teoretske opredelitve multikulturalizma

2.2.1 Multikulturalizem po Parekhu

Po Parekhu nam pri razumevanju pojava multikulturalizma ne pomaga vidik politične doktrine, kot tudi ne vidik filozofske šole s teoretsko določenim mestom človeka v svetu. Multikulturalizem naj bi najlažje razumeli kot določen vidik človekovega življenja. Sestavljale naj bi ga tri komponente, ki so občasno napačno interpretirane (Parekh, 1999):

1. Odraščamo in živimo z občutkom kulturne strukturiranosti sveta, čemur naj bi prilagajali tudi svoje življenje in družbene odnose,
2. Različne kulture predstavljajo različne sisteme pogledov na pojem "dobrega življenja". Posameznik naj bi se zavedal svoje nepopolnosti in druge kulture naj bi mu pri tem pomagale spoznati samega sebe, se razvijati intelektualno in moralno,
3. Vsaka kultura je notranje pluralna in predstavlja neprestano izmenjavo med različnimi tradicijami in načini mišljenja. Kulture rastejo z zavednimi in nezavednimi interakcijami med sabo. Vsaka vsebuje delček druge in ni nikoli

popolno *sui generis*. To še ne pomeni, da nima moči po samo-determinaciji, ampak je porozna in stalno pod zunanjimi vplivi, ki se znotraj nje asimilirajo na samostojen način.

Multikulturalna perspektiva je tako sestavljena iz medsebojnega prepletanja vseh treh zgoraj naštetih komponent – kulturne vpetosti človeka, brezizhodnost in željnost kulturne pluralnosti ter pluralna in multikulturalna sestava vsake posamezne kulture (Parekh, 1999).

2.2.2 Multikulturalizem po Castles in Miller

Po Castles in Miller lahko v grobem imigracijske države razdelimo v tri kategorije. V prvo kategorijo spada Razlikovalni izključujoči model (*The differential exclusionary model*) pri katerem dominantna skupina ni pripravljena sprejeti imigrantov in njihovih otrok kot pripadnike naroda. Omenjeni model imigrantom dovoljuje vstop v določene dele družbe (v ospredju vsekakor trg delovne sile), zanika pa jim politične pravice, socialne pravice ter državljanstvo. Imigranti postanejo etnične manjšine³, ki so del civilne družbe (kot delavci, potrošniki, starši itd.) vendar pa so izključeni iz polne udeležbe na ekonomskem, družbenem, kulturnem in političnem področju. V drugo kategorijo uvrščata Asimilacijski model (*The assimilationist model*), ki ga lahko definiramo kot politiko inkorporiranja imigrantov v družbo skozi enostranski proces prilagajanja: od imigrantov se pričakuje, da se bodo odpovedali svojim jezikovnim, kulturnim in družbenim značilnostim in postali neločljivi od večinskega prebivalstva. Asimilacijski model dovoljuje ljudem, ki so postali del civilne družbe, da postanejo pripadniki naroda in države za ceno kulturne asimilacije (1993:244-245).

---

³ V mojem kontekstu je etnično manjšino zelo dobro opredelil Capotorti, ki etnično manjšino definira kot "skupino, ki je številčno manjša od ostalega prebivalstva države, je v nedominantnem položaju, njeni pripadniki – državljani te države – imajo etnične, verske ali jezikovne značilnosti različne od ostalega prebivalstva in izkazujejo, čeprav implicitno, občutek solidarnosti, usmerjen k ohranjanju lastne kulture, tradicije, vere ali jezika"(Capotorti v Šterk,2002:7)

V zadnjo kategorijo uvrščata Multikulturni model (*The multicultural model*), s katerim bi bile priseljencem zagotovljene enake pravice na vseh ravneh družbe. Od njih se ne pričakuje, da bi se odpovedali svoji različnosti, čeprav naj bi se kljub vsemu pričakovalo podrejanje oziroma sprejemanje določenih ključnih vrednot (1993:248). Potrebno je dodati, da multikulturalizem ni absoluten, je samo koncept, ki se v različnih državah na različne način izvaja. Tako je nemogoče enačiti značilnosti multikulturalizma npr. v ZDA, s tistimi v nekaterih evropskih državah. Meje tolerance oziroma tolerančni prag je različno postavljen.

Castles in Miller se odločita tudi za enostavnejšo, bolj praktično delitev multikulturalizma na dve kategoriji, ki se medsebojno razlikujeta glede na odnos države do različnih etničnih skupnosti (1993:248):

► *"Laissez-faire" pristop (ZDA)*

S strani države so sprejete kulturne razlike in obstoj različnih etničnih skupnosti, a država ne čuti odgovornosti za zagotavljanje socialne pravičnosti in podpiranje ohranjanja etničnih skupnosti. To je prepuščeno privatni iniciativi in kapitalu.

► *Multikulturalizem kot vladna politika (Švedska, Kanada, Avstralija)*

V tem primeru se multikulturalizem nanaša tako na pripravljenost večinske skupine v državi, da sprejme kulturne razlike kot tudi na posredovanje države pri zagotavljanju enakih pravic za manjšine.

S sprejetjem multikulturalizma kot vladne politike je sprejeta kulturna različnost ter socialne spremembe, ki jih prinaša priseljevanje. Priseljenci se niso prisiljeni podrediti dominantnim kulturnim in jezikovnim modelom. Namesto tega lahko ohranjajo svoj materni jezik in kulturo, če se za to odločijo. Različnost, ki jo prinaša priseljevanje, naj bi tako prinašala obogatitev in ne nevarnosti oziroma grožnje za prevladujočo kulturo v državi (Castles in Miller, 1993:287).

2.2.3 Koncept multikulturene družbe po Rexu

Multikulturalna družba po Rexu bi morala biti družba, v kateri ljudje niso enako, ampak različno obravnavani⁴. Ugotavlja, da s tem, ko multikulturalizem in enakost razumemo kot isti cilj pod različnim imenom, ustvarjamo veliko zmedo, ki bi se ji morali izogniti. V ospredje postavlja nov koncept, ki temelji na "pravici biti različen" oziroma na zagotavljanju "enakega spoštovanja za različne etnične skupine"(1997:207).

Dober način za razumevanje tega koncepta je po Rexu podrobnejši vpogled v teorije, ki so jih sociologi in antropologi razvili s študijami pluralnih in multikulturalnih družb. Večina socioloških teorij se je ukvarjala z unitarnimi družbami, prvo študijo pluralne družbe je naredil Furnivall s študijo indonezijske pluralne družbe leta 1939. Tam je našel različne etnične skupine, ki so živele druga ob drugi, ampak so komunicirale med sabo samo na tržnici. Rezultat tega je bilo, da je v trgovanju prevladala močnejša skupina, drugače pa je vsaka etnična skupina živela po svojih lastnih pravilih. Pluralna družba je bila tako pluralna v dvojnem smislu. V prvem je vsaka etnična skupina obstajala ločeno in je imela neko svojo skupinsko obvezo. V drugem je bil privatni oziroma svet skupnosti ločen od tistega na tržnici (Rex,1997:207).

Do podobnih ugotovitev je prišel tudi M. G. Smith ob študiji britanskih Zahodnoindijskih otokov (*West Indiens*). Po Smithu tako govorimo o pluralnih družbah takrat, ko je edina sila, ki različne skupine drži skupaj, država in njene institucije, kjer ima monopol najmočnejša etnična skupina, ki pa ni nujno tudi najštevilčnejša. Brez povezovalne sile bi imeli opravka s samostojnimi družbenimi sistemi z lastnimi institucijami. Ponovno Rex ugotavlja, da je pluralni model družbe model rasne dominacije in če želimo ohraniti model multikulturene družbe, ga moramo jasno ločiti od modelov, ki sta jih predstavila Furnivall in Smith (1997:208).

---

⁴ Tukaj se Rex približa izhodišču kritičnega multikulturalizma (podrobno opredeljenem v naslednjem podpoglavju), ki v ospredje postavlja trditev "enaki smo si v tem, da smo si različni".

Rex tako loči štiri tipe sistemskih ureditev multikulturnih držav, ki jih je določil v matriki s štirimi polji, kjer je najprej ločil privatno in javno sfero življenja, nato pa še intenzivnost poseganja države v obe sferi. Te štiri možnosti so naslednje (ibid.):

1. Družba je unitarna v javni sferi, v privatni sferi pa se spodbuja raznolikost življenjskih stilov.
2. Družba je unitarna v javni sferi, enotnost kulturnih praks pa je zaželenja tudi v privatni sferi.
3. Različne družbene skupine uživajo različne pravice v javni sferi, spodbuja pa se tudi raznolikost kulturnih praks v privatni sferi.
4. Obstajajo različne pravice v javni sferi, čeprav ni bistvenih razlik v kulturnih praksah v privatni sferi, torej je družba v resnici kulturno enotna.

Kot idealni tip multikulturalizma Rex označi prvo možnost. Drugi tip predstavlja načrtno asimilacijo manjšinskih etničnih skupin (kot jo pozna Francija), tretji tip pa je značilen za vse tipe kolonializacij in je še posebej prišel do izraza v južnoafriškem apartheidu (1997:208).

Rex delitev družbenih sistemov na javno in privatno sfero argumentira s spoznanjem, da so v institucionalnem razvoju družbe politični, ekonomski in pravni podsistemi postali neodvisni od tradicionalnih vrednot in so bili podvrženi drugačnim, bolj abstraktnim vrednotam, ki temeljijo na racionalnem razmišljanju. Kljub temu se dovoljuje nadaljevanje ljudskih vrednot in ljudske religije vse dokler se te ne umešavajo v delovanje glavnih političnih, ekonomskih in sodnih institucij družbe (1997:209).

V preprostih družbah morala in sorodstvene strukture vladajo širokemu krogu človekovih aktivnosti. V racionalni in neosebni družbi je potrebno razviti novo, bolj abstraktno obliko zakonov in moralnosti, da bodo obvladovale širok spekter političnih in ekonomskih organizacij, medtem ko bodo stare ljudske kulture in moralnost pomagale posamezniku obdržati neke vrste psihološko stabilnost pri

hitrejši družbeni soodvisnosti. V racionalni družbi je ideal multikulturne države lažje dosegljiv. Poglavitna ideja po Rexu je, da »da multikulturalizem v sodobnem svetu na eni strani vključuje sprejetje ene same kulture in enega samega sistema individualnih pravic, ki vladajo javni sferi, na drugi strani pa se sprejema različne ljudske kulture v privatni sferi« (1997:210).

Ločenost javne in privatne sfere je v veliki meri odvisna od institucij, ki jih umeščamo v posamezno sfero. Po Rexu v javno sfero spadajo institucije politike, prava in ekonomije. V idealni multikulturni družbi so vse skupine enakopravno vključene v te institucije. Vseeno obstaja možnost konflikta, a se noben posameznik katerekoli družbene skupine ne čuti prikrajšanega. Vsi predlogi po posebnem obravnavanju posameznika ali skupine v javni sferi pomenijo korak stran od multikulturnega ideala nasproti pluralni družbi kolonializma (1997:211).

Privatna in javna sfera nimata jasno določenih mej, saj marsikdaj ena posega v drugo. V privatno sfero Rex postavlja zadeve, povezane z družino, moralo in religijo. Poseben status med obema sferama ima izobraževanje, saj je ena izmed nalog šolskega sistema tudi prenos moralnih vrednot. Tukaj lahko pride do konflikta med javno in privatno sfero, posebej v primeru etničnih manjšin. Relacija med družino in državo, pa tudi med posameznikom in državo, se razlikuje od kulture do kulture. Izobraževanje bi po Rexu moralo potekati vzajemno. Otroci, ki pripadajo večinski kulturi, bi se morali učiti o manjšinskih kulturah in ne le obratno. To bi spodbujalo enakopravnost, ki bi bila posledica medsebojnega spoštovanja. V multikulturni družbi bi izobraževanje moralo biti del tako javne kot privatne sfere. Šola, kot del javne sfere, bi skrbela za prenos znanja in spretnosti ter državljanske morale. Posamezna skupnost, kot del privatne sfere, pa bi imela vlogo na področju maternega jezika, religije in družinskih razmerij. Ponekod je rešitev tudi izobraževanje v izključni domeni lokalne skupnosti (1997:215).

Multikulturna družba mora najti prostor tako za raznolikost kot za enakost možnosti. Poudarek na prvemu, brez da bi skušali zagotoviti drugega, lahko vodi do segregacije in neenakosti. Poudarek na drugemu na račun prvega pa lahko vodi do avtoritarne oblike asimilacije. Obe možnosti sta vsekakor v nasprotju z

idealno multikulturno družbo (Rex,1997:217-218). Idealna multikulturna družba bi po Rexu morala vsebovati spodaj naštete elemente, ki pa so v praksi velikokrat težko uresničljivi (1997:218-219):

1. Multikulturni ideal mora biti ločen od pojmovanja pluralne družbe.
2. V multikulturni družbi bi morali ločiti med javno sfero, v kateri je ena kultura osnovana na poudarku enakopravnosti med posamezniki in privatno sfero, ki dovoljuje raznolikost med skupinami.
3. Javna sfera vključuje svet zakonov, politike in ekonomije. Vključuje tudi izobraževanje dokler se nanaša na selekcijo, prenos znanja in veščin ter gradnjo državljske kulture.
4. Moralna vzgoja, primarna socializacija ter religija so del privatne sfere.
5. Struktura privatne sfere med imigrantskimi manjšinskimi skupnostmi vključuje sorodstvene vezi, mrežo poznanstev ter sistem verske organizacije in prepričanja, kar izhaja še iz njihove domovine. Ta struktura omogoča pomembno sredstvo v neosebni, racionalni družbi kot vir identitete za posameznike.
6. Manjšinske skupnosti lahko kadarkoli pridejo v konflikt in izzovejo obstoječi družbeni red na podoben način, kot so to v preteklosti delale skupnosti osnovane na družbenih razredih. Novi družbeni red multikulture družbe je šele v nastajanju in bo rezultat dialoga in konflikta med različnimi kulturami.

2.2.4 Različne definicije multikulturalizma

Pri razumevanju in rabi pojma multikulturalizem danes naletimo na velike razlike med posameznimi avtorji. Po naslednjih avtorjih: P. McLaren, H.E. Giroux, H.L. Gates, R. Stam, E. Shohat, lahko stališča do multikulturalizma, točneje njegove opredelitve in rabe v grobem razdelimo na (Lukšič-Hacin, 1999:101):

- ▶ Konzervativne, korporativne oziroma neokonzervativne,
- ▶ liberalne,
- ▶ levo-liberalne,
- ▶ skrajno leve, kritične, uporniške ali radikalne.

Ta delitev predstavlja idealno-tipski model, v realnosti se lastnosti posameznih opisanih modelov medseboj prepletajo.

A. Konzervativne oziroma korporativne opredelitve in rabe

S to obliko multikulturalizma⁵ se izpostavlja koncept univerzalne kulture in spodbija legitimnost "tujih" jezikov ter regionalnih ali etničnih dialektov. S tem je povezan monolingvizem oziroma zagovarjanje enega uradnega jezika, npr. angleščine. Vrednote zahodnoevropskih kultur (in danes tudi ZDA) postavljajo kot univerzalne in preko njih presojuje drugačne. Z uporabo termina različnost (*diversity*) poskuša model prikriti težnje k zagovoru asimilacije v vladajočo kulturo. Model zagovarja tudi univerzalni koncept razvoja. Kulture in jezike delijo na bolj ali manj razvite. Ne-evropske kulture obravnavajo kot monolitni blok ter zagovarjajo stališče o manjvrednosti ne-belih kultur. Multikulturalizem je s tega vidika pogosto smatran kot napad na najvišje dosežke evropske civilizacije oziroma kot napad na tiste kulturne, družbene vsebine, ki so evropsko civilizacijo branili pred barbarstvom in kaosom. (Lukšič-Hacin, 1999:101-102).

---

⁵ O konzervativnem multikulturalizmu govorijo P. McLaren, H.E. Giroux in H.L. Gates, o neokonzervativnem pa R. Stam in E. Shohat.

B. Liberalne opredelitve in rabe

Zagovorniki⁶ tega tipa priznavajo razliko, vendar izpostavljajo tudi pomen istovetnosti na univerzalni ravni. Liberalna razlika je individualna in ne skupinska. Preko univerzalne istovetnosti pridemo do pojma naravna enakost, ki naj bi bila bistvena. Ljudje smo si (naravno) enaki, ne glede na etnično, kulturno, rasno pripadnost.. Temelj te perspektive je predpostavka o intelektualni istovetnosti, o kognitivni ekvivalenci ali racionalnosti vseh ljudi. V praksi pa vidimo, da prihaja do razlik. Vzrok za to ni v kulturni nerazvitosti, ampak v neenakih socialnih možnostih in možnostih za izobraževanje. Enake možnosti za izobraževanje pa bi vsakemu nudile možnost, da se enakovredno poteguje na kapitalističnem trgu. Verjamejo, da se lahko spremeni oziroma reformira obstoječe kulturne, družbene in ekonomske pritiske in se tako doseže uresničitev relativne enakosti. (Lukšič-Hacin,2002:41).

C. Levo-liberalne opredelitve in rabe

Levo-liberalni multikulturalizem⁷ poudarja pomen "kulturne razlike" in diferencialni koncept kultur. Poudarjanje enakosti ras naj bi povsem zadušilo kulturne razlike med rasami, tudi tiste, ki povzročajo različna obnašanja in družbene prakse. S tem prihaja do nekakšnega idealiziranja drugačnosti, izhodišče različnosti pa je locirano v kulturno avtentičnost. Ta naj bi izhajala iz situacije, ki se je vzpostavljala v tradicionalnih družbah. Pomen kulturne razlike naj bi vzpostavljala z neposredno izkušnjo na ravni posameznika, brez interakcije z okoljem. Razlika naj bi bila tako ločena od kulture, delitve moči ter družbeno-zgodovinskega konstrukta. Pojmujejo jo predvsem kot retorično formo. Je nadzgodovinska, absolutna, je del objektivne resnice. Levi liberalizem izpostavlja tudi diskurz reforme ter nasprotuje odporu oziroma uporju in s tem kritičnemu multikulturalizmu,

---

⁶ O liberalnem multikulturalizmu govorijo P. McLaren, H.E. Giroux, H.L. Gates, R. Stam in E. Shohat.

⁷ O levo-liberalnem multikulturalizmu P. McLaren.

ki naj bi moral doseči spremembo obstoječega razmerja moči (Lukšič-Hacin, 1999:104).

Č. Skrajno leve, kritične, uporniške ali radikalne opredelitve in rabe

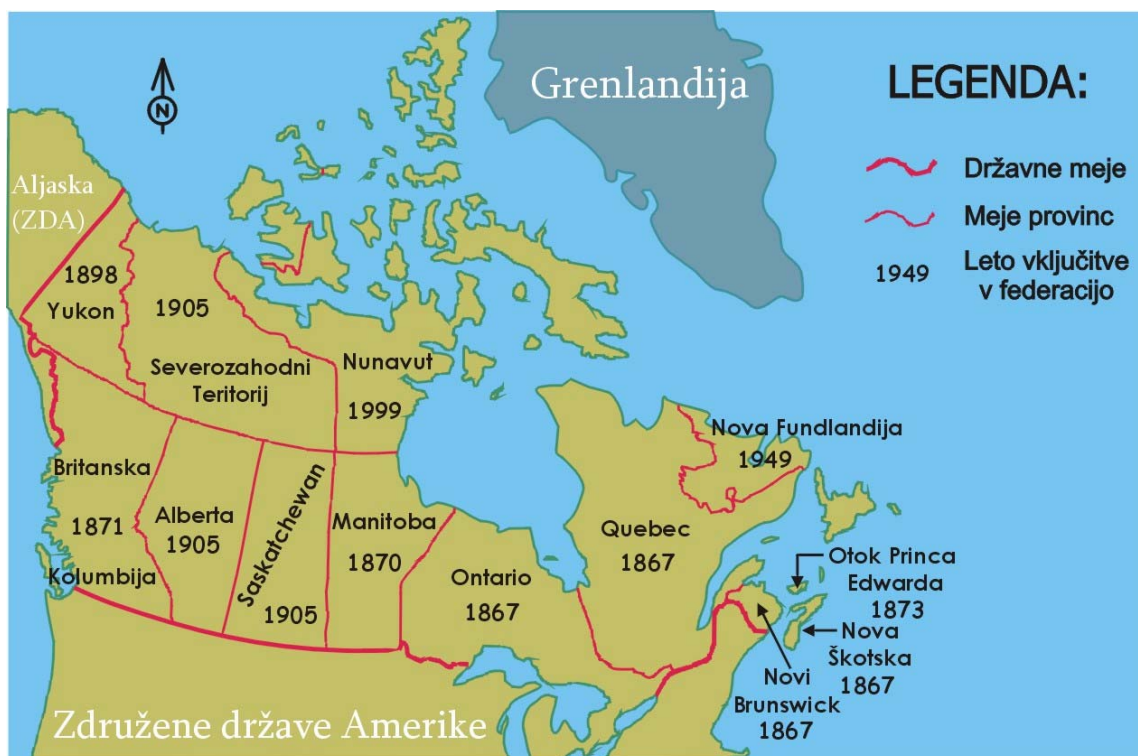
Za kritični multikulturalizem⁸ se pojavljata tudi izraza uporniški ali radikalni. Vsem avtorjem je skupno, da izhajajo iz kritike obstoječih odnosov (predvsem ZDA), ki jih povezujejo z analizo novodobnega kolonializma in evropocentričnosti. Kritika izhaja iz koncepta človekovih pravic in kulturnega relativizma. Obstoječi odnosi ter podrejenost etnično in kulturno različnih so zgodovinsko in kulturno/družbeno pogojeni in odvisni predvsem od delitve moči. Kritični multikulturalizem postavlja zahteve po radikalnem re-strukturiranju in re-konceptualizaciji odnosov oblasti med različnimi kulturnimi in etničnimi skupinami. Zavrača in izpodbija hierarhijo, ki naredi nekatere skupine za manjšinske in druge za večinske in normativne. Za razliko od levoliberalnega multikulturalizma tu razlika ni cilj, ampak dejstvo in bolj argument za dokazovanje, da se mora različnost uveljaviti tudi znotraj kulturnih politik, hkrati pa mora biti obveza za socialno pravičnost. Razlika je vedno rezultat zgodovine, kulture, obstoječe delitve moči in ideologije. Razlika se vedno zgodi v interakciji med dvema ali več skupinami. Da se doseže nove odnose, je potrebna radikalna sprememba obstoječih odnosov. Predpogoj za uspeh je, da se vzpostavi nov, ne-evropocentričen diskurz. Potrebno je zagotoviti enak dostop do socialnih virov in transformirati dominantne odnose oblasti, ki ta dostop omejujejo po rasnem, spolnem in razrednem ključu. Bistveno izhodišče je, da mora multikulturalizem priznati razliko, a vendar je to premalo. Priznati mora tudi nezdržljivost nekaterih pomembnih razlik – odnos do zemlje, ki ga imajo npr. ameriški domačini in je nezdržljiv z odnosom do zemlje kot neodtujljive privatne lastnine oziroma, če rečemo širše, razlike v dojetju prostora. (Lukšič-Hacin, 2002:42-43)

---

⁸ O skrajno levem multikulturalizmu govori H.L. Gates, o kritičnem P. McLaren, o uporniškem H.E. Giroux in o radikalnem R. Stam in E. Shohat.

3 KRATEK PREGLED ZGODOVINE KANADE

Slika 1: Razvoj kanadske federacije

Vir: Starman (2003)

Ko so v 16. stoletju prvi evropski pionirji stopili na kanadska tla, naj bi tam prebivalo že od 200 do 300 tisoč avtohtonih prebivalcev⁹. V najširšem smislu jih lahko razdelimo na dve skupini: Ameriške domačine¹⁰ in Inuite¹¹. Ameriški domačini so prebivali v južnih ravninskih in gozdnatih predelih, Inuiti pa v tundrah in na obalah severnega oceana. Antropologi so danes mnenja, da so prvotni prebivalci severnoameriške celine nanjo prišli iz Azije. Najprej so prečkali Beringov

⁹ V tekstu sem zasledila tudi druga poimenovanja kot staroselci, prvotni prebivalci, prvobitni prebivalci, domačini.

¹⁰ V originalu prebivalci sami sebe imenujejo "Native Americans", v slovenščino jih prevajamo kot Ameriški domačini in so nam poznani pod imenom Indijanci.

¹¹ Izraz, ki označuje prebivalce kanadske Antarktike in so tudi znani pod imenom Eskimi.

preliv med Kamčatko in Aljasko ter se nato preko Aljaske razkropili po Severni in Južni Ameriki. Ko so se skozi tisočletja ustalili v določenem okolju, so razvili široko pahljačo rasnih, kulturnih in jezikovnih značilnosti. Vseeno pa obstaja jezikovna sorodnost med glavnimi skupinami, ki so migrirale v severno Ameriko in se razporedili na različnih delih te celine. Sociokulturne značilnosti različnih skupin pa so se razvijale predvsem v odvisnosti od tipa pokrajine, kjer so se naselile. Starodavni priseljenci so se morali čim bolje prilagoditi naravnim danostim pokrajine ne le v fizično-delovnem pogledu, marveč tudi pri zadovoljevanju svojih duhovno-verskih potreb. Odvisno od okolja, v katerem so živeli, so se ukvarjali z ribištvom, lovom in poljedelstvom. Prav zaradi tesne povezanosti priseljencev z naravnim okoljem so različne skupine, ki so se naselile v istem tipu pokrajine, razvile sila podobne kulturne značilnosti (kot bi lahko rekli za podobnost alpske kulture Slovencev, Italijanov in Avstrijcev, ki prebivajo v alpski pokrajini). Po Ferfili so tako v Kanadi ljudstva različnih jezikovnih skupin, ki so živela eno ob drugem v preriji, podarktični ali gozdnati regiji, razvila ustrezen prerijsko-ravninski, podarktični in vzhodni gozdnati tip kulture (Ferfila, 1997:284).

Pred prihodom Evropejcev je tako na področju današnje Kanade že obstajala kulturna in jezikovna pestrost.

3.1 Začetki kolonializma

V iskanju novih poti do bogatih tržišč na Orientu so francoski in angleški pomorščaki prepluli Atlantski ocean, ki ločuje Evropo in severno Ameriko. Ustanovili so številne naselbine - Francozi vzdolž Reke sv. Lovrenca, Velikih Jezer in Mississippija; Angleži pa okoli Hudsonovega zaliva in vzdolž atlantske obale. Kljub temu, da nikoli niso našli poti do Kitajske in Indije, so jih pritegnila donosna trgovina s krznom, bogata ribolovna področja, kasneje pa tudi raziskovanje ogromnih prostranstev, iskanje zlata in razvoj katoliških misij med ameriškimi domačini. Stalna francoska in angleška naselitev se je začela v začetku 17. stoletja

in se je skozi stoletja samo povečevala. Koloniji Nova Francija in Nova Anglija sta v ekonomskem smislu trgovali s krznom, v političnem in vojaškem smislu pa sta ostali odvisni od matičnih držav.¹²

V 18. stoletju je francoska kolonija dosegla svoj največji obseg in od severnega Atlantika do Mehiškega zaliva oblikovala širok lok, ki je zapiral angleške kolonije ob atlantski obali. V primerjavi z njimi je bila redko poseljena, z izjemo koncentracije ob Reki sv. Lovrenca. Zaradi dobičkonosne trgovine s krznom, ki so jo vodili z ameriškimi domačini, se je francoski vpliv do določene mere raztezal tudi na zahod kontinenta. Francoske ambicije so pogosto vodile v oborožene spopade z Anglijo in vedno bolj samoupravnimi angleškimi kolonijami, ki so se z vzhodne obale kontinenta razširjale proti zahodu. Z bitko pri Quebec Cityju leta 1759 so Francozi doživeli hud poraz, hkrati pa je bitka pomenila tudi začetek konca Nove Francije (Medved, 1997:183).

S padcem Quebec Cityja leta 1759 je pogodba, sklenjena v Parizu leta 1763, dodelila vso francosko ozemlje vzhodno od reke Mississippi Angležem, razen otokov St. Pierre in Miquelon. Pod angleškim oblastjo je imelo 65.000 francosko govorečih naseljencev samo en cilj - ohraniti svoj jezik, kulturo in tradicijo. V letu 1774 jim je Britanija uradna priznala francosko civilno pravo in jim dovolila versko in jezikovno svobodo.

V letu 1776 je prišlo do ameriške osvobodilne vojne, v času katere je Kanada ostala zvesta angleški kroni. V tem času se je v Kanado preselilo veliko lojalistov (*united empire loyalists*) iz ZDA, ki jim je bilo ljubše pregnanstvo pod angleško krono, kot pa državljanstvo v novi republiki. V največji meri so se naselili v kolonijah Nova Škotska in Novi Brunswick. Zaradi porasta prebivalstva in nezadovoljstva z obstoječo ureditvijo so leta 1791 s sprejetjem Ustavnega zakona uvedli predstavniško skupščino in razdelili kolonijo v dve provinci: Zgornjo Kanado (danes Ontario) in Spodnjo Kanado (danes Quebec). Obema so bile dovoljene lastne predstavniške vladne institucije. Zaradi uporov tako v Zgornji kot Spodnji Kanadi v letu 1837 in 1838 je prišlo do združitve obeh kolonij in ustanovitve

---

¹² History, <http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=history-e.htm> (18.7.2003)

združene province Kanade (*United Province of Canada*). V letu 1848 je bila združeni koloniji odobrena samostojna vlada, ki ni imela pristojnosti na področju zunanje politike. Kanada je s tem pridobila na avtonomiji, vendar je še vedno ostala del britanskega imperija.¹³

3.2 Rojstvo države

Z nastankom Združenih držav po ameriški državljanski vojni so se začele pojavljati ideje o uniji med britanskimi kolonijami, kot edini rešitvi pred postopno priključitvijo k južni sosedu. S 1. julijem 1867 so se britanske severnoameriške kolonije Kanada (prejšnja Zgornja in Spodnja Kanada), Nova Škotska in Novi Brunswick združile pod pogoji Britanskega severnoameriškega zakona (*British North American Act*) v dominion¹⁴ Kanada.

Tako imenovani Britanski severnoameriški zakon (v nadaljevanju BNA) je urejal proces združevanja ter bil obenem tudi ustavni temelj nastajajoče kanadske federacije v duhu tradicije britanskega političnega sistema. Zagotavljal je uporabo angleškega in francoskega jezika v parlamentu, delovanje quebeške zakonodaje ter sodišč. Zvezni vladi je podelil pristojnosti pri obrambi, sodstvu, mednarodnih odnosih, denarju in bančništvu, trgovini, transportu, državljanstvu in domorodski problematiki. Province pa so prevzele jurisdikcijo glede izobrazbe, zdravstva in socialnega skrbstva, civilne zakonodaje, lokalnih vlad in naravnih virov. Pod skupno jurisdikcijo pa sta spadala kmetijstvo in imigracija. (Ferfila, 1997:279)

---

¹³ First Colonial Outposts, <http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=history-e.htm> (18.7.2003)

¹⁴ Dominion je oznaka za status avtonomnih držav znotraj britanskega kolonialnega imperija. Izraz je po letu 1947 zamenjala oznaka član Britanske skupnosti narodov (član *Commonwealtha*). Kanada je tako s 1.7.1867 vzpostavila sedanjo zvezno ureditev, dobila status dominiona in to v veliki meri zaradi nasprotovanj ZDA po uvedbi imena Kraljevina Kanada, ki ga je želela večina prebivalstva.

3.3 Širitev na Zahod

Kmalu po Konfederaciji se je Kanada začela širiti na severozahod. Od Hudsons Bay Company je kupila Rupertovo zemljo (*Ruperts Land*), območje, ki se razprostira južno in zahodno več kot tisoč kilometrov od Hudsonovega zaliva. V letu 1870 je bila znotraj Rupertove zemlje ustanovljena nova provinca, imenovana Manitoba. V letu 1871 se je dominionu priključila Britanska Kolumbija pod pogojem, da zvezna vlada zgradi železniško progo vzhod-zahod in tako novo provinco poveže z drugimi. V letu 1873 se je priključil še Otok Princa Edwarda. V letu 1898 je bil pod kanadsko jurisdikcijo ustanovljen severni teritorij Yukon z namenom ustvariti nadzor nad področji zlate mrzlice. V letu 1905 sta znotraj Rupertove zemlje nastale še dve provinci: Alberta in Saskatchewan. Ostalo zemljo pa so poimenovali Severozahodni teritorij (*Northwest Territories*). Nova Fundlandija je želela ostati britanska kolonija vse do leta 1949, ko je postala kanadska deseta provinca.¹⁵

V letu 1931 je Kanada pridobila ustavno neodvisnost od Britanije s sprejetjem tako imenovanega Westminsterskega statuta. Gospodarska kriza leta 1929 je prinesla veliko stopnjo nezaposlenosti; vsak četrti delavec je ostal brez zaposlitve v provincah Alberta, Saskatchewan in Manitoba. Z oskrbovanje zavezniških sil med drugo svetovno vojno so se rešili krize. Po koncu vojne je Kanada sledila veliki gospodarski rasti. Gospodarska rast, povezana z vladnimi socialnimi programi kot so: družinska posojila, starostne pokojnine, splošne zdravstvene storitve, zavarovanje v času nezaposlenosti, je prinesla Kanadčanom visok življenjski standard.¹⁶

---

¹⁵ Westward Expansion, <http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=history-e.htm> (18.7.2003)

¹⁶ A Nation Matures, <http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=history-e.htm> (18.7.2003)

4 POLITIČNI OKVIR KANADE

Kanada je ustavna monarhija, federalna država in parlamentarna demokracija z dvema uradnima jezikoma. Politični zemljevid Kanade obsega deset provinc in tri tako imenovane teritorije¹⁷. Province so od vzhoda proti zahodu: Nova Fundlandija, Otok princa Edvarda, Nova Škotska, Novi Brunswick, Quebec, Ontario, Manitoba, Saskatchewan, Alberta in Britanska Kolumbija. Med najbolj neobljudene in redko poseljena področja v Kanadi pa vsekakor spadajo trije teritoriji: Yukon, Severozahodni teritorij in Nunavut. Za ustavni temelj kanadske federacije je v nespremenjeni obliki vse do leta 1982 veljal BNA, sprejet v letu 1867. Imel je veliko pomanjkljivosti: vsakokratne amandmaje h kanadski ustavi je bilo potrebno predložiti v potrditev britanskemu parlamentu. Do spremembe bi moralo priti že v času sprejemanja Westminsterskega statuta leta 1931. Vendar je po številnih poskusih prve popravke doživel šele v novembru 1981. Od takrat se vsak del ustave lahko dopolnjuje ali spreminja samo v Kanadi. Po novem se je imenoval Ustavni zakon (*Constitutional Act*). Sestavni del kanadske ustave je postala tudi Listina pravic in svoboščin. Listina je določila osnovne pravice in svoboščine vsakega posameznega Kanadčana, ki morajo biti spoštovane na vseh ravneh oblasti. Vsak, ki meni, da so bile njegove pravice kršene, se lahko obrne na sodno oblast. Sodišča lahko razveljavijo vsak federalni ali provincialni zakon, ki ni v skladu z Listino. Listina ščiti pravice in svoboščine na naslednjih področjih¹⁸ :

- temeljne svoboščine (*fundamental freedoms*): svoboda izražanja, religije, združevanja;

---

¹⁷ Glavna razlika med močjo province in močjo, ki jo ima teritorij, je v tem, da provinca lahko vloži predlog za spremembo ustave ter ima vsa pooblastila pri upravljanju in prodaji svoje zemlje. Teritoriji imajo moč odločanja na področju zdravstva, socialnih storitev, stanovanjske problematike ter obnovljivih naravnih virov, ne pa na področju neobnovljivih naravnih virov (nafta, plin). Davčna politika je v celoti v pristojnosti federalne vlade, zato so teritoriji popolnoma odvisni od denarja s strani federalne vlade (http://encarta.msn.com/encyclopedia_761554898/Nunavut.html (15.1.04).

¹⁸ The Charter of Rights and Freedoms, <http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=legalsys-e-htm> (18.7.2003)

- ▶ demokratične pravice (*democratic rights*): pravica voliti na volitvah in pravica biti voljen;
- ▶ pravica do mobilnosti (*mobility rights*): pravica do potovanja, življenja in dela kjerkoli v Kanadi;
- ▶ jezikovne pravice (*language rights*): npr. pravica do storitev s strani federalne vlade v enem od uradnih jezikov (v angleščini ali francoščini);
- ▶ pravica do enakopravnosti (*equality rights*): zagotavlja zaščito nasproti diskriminaciji, osnovani na rasnem, narodnem in etničnem izvoru, religiji, barvi, spolu, starosti, mentalni ali fizični nezmožnosti;
- ▶ zakonske pravice (*legal rights*): vključuje pravico do življenja, svobode in varnosti...
- ▶ pravica manjšin do jezikovnega izobraževanja (*minority language education rights*): pravica Kanadčanov, ki so del francoske in angleške manjšine v provinci, da izobražujejo otroke v svojem jeziku.

Posebnost kanadskega političnega sistema je v združenosti zakonodajne in izvršne oblasti, ki sta običajno ločeni, sodni sistem pa je tudi v Kanadi avtonomen. Po ustavi je predsednik Kanade britanska kraljica, ki v Kanadi deluje preko generalnega guvernerja. Vse skupaj ima simboličen pomen in funkcijo. Izvršna oblast predlaga zakone parlamentu, pripravlja predlog proračuna ter uresničuje sprejete zakone. V duhu britanske tradicije morajo ministri, če izgube podporo parlamenta, odstopiti. Vladno politiko oblikujeta kabinet in predsednik vlade (*Prime Minister*), ki je obenem predsednik najmočnejše stranke. Ministre izbere izmed izvoljenih članov parlamenta svoje stranke ter predlaga tudi večino nosilcev drugih ključnih funkcij. Kanadski parlament, ki sprejema zakone in predloge davkov in drugih proračunskih dohodkov, je sestavljen iz voljenega spodnjega doma (*House of Commons*) in imenovanega zgornjega doma (*Senate*). Za kanadsko politično prizorišče so bile dolga leta značilne tri stranke – Konservativna stranka, Liberalna stranka in Nova demokratska stranka (v nadaljevanju NDP). Prvi dve sta bili daleč močnejši od tretje, ki je nastopala bolj v vlogi možne konkurence

(Ferfila,1997:280). Ferfila navaja, da je NDP zaradi sumljivosti nekaterih njenih finančnih prijemov izgubila podporo in kanadsko politično prizorišče se je tako skoraj približalo dolgočasni strankarski dvopolnosti v ZDA. Vendar sta se na strankarskem spektru, na diametralno različnih položajih pojavili dve novi stranki. Reformska stranka poskuša zajeti tisti del populacije, ki je bolj desno od sicer zmerno sredinske Konservativne stranke. Nacionalna stranka pa je bolj alternativa za NDP, kanadsko levico, z močno izraženimi populističnimi prijemi (1997:281).

Kanadski ustavni sistem je tekom let doživel večje in manjše krize, v glavnem na račun quebeškega nacionalizma¹⁹. Obetale so se tudi večje reforme, ki pa niso bile sprejete. Leta 1987 je bil podpisan Meech Lake sporazum, ki naj bi povečal moč provinc, v ospredju je bilo ustavno priznanje Quebeca kot province posebnega značaja (*distinct society status*)²⁰. Dokončno sprejetje je preprečilo nesoglasje vseh provinc. V letih 1991/1992 je prišlo do novih predlogov ustavnih sprememb. Podpisan je bil Charlottetown sporazum, ki je uvajal spremembe pri razmejitvi zakonodajne moči med federalno in provincialno vlado ter reformiranje zgornjega doma parlamenta. Prav tako je podpiral pravico kanadskega avtohtonega prebivalstva do določene avtonomije ter priznaval provinci Quebec posebni status. Tudi ta sporazum ni bil sprejet na referendumu v oktobru 1992. Po drugem neuspešnem Quebeškemu referendumu 30. oktobra 1995 (do prvega je prišlo leta 1980) je kanadski parlament sprejel resolucijo, ki priznava Quebecu status družbe posebnega značaja.²¹

---

¹⁹ Več o tem na str. 44-47.

²⁰ Sporazum je priznaval vse, kar je Quebec hotel: priznanje posebnega značaja province, nadzor nad priseljevanjem in lastno ekonomijo, kot tudi večji politični vpliv v federaciji. Pojem "družbe posebnega značaja" je predstavljal bistveni premik iz prejšnje koncepcije dveh ras – dveh etničnih skupin – dveh narodov, kakor pač se je v teku časa spreminjala terminologija ter s tem reformuliral ne le odnos med francosko in angleško Kanado, temveč tudi odnos v razmerju moči (Medved,1997:193).

²¹ A Flexible System, <http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=legalsys-e-htm> (18.7.2003)

5 IMIGRACIJSKI TOKOVI

Kanada kot država obstaja že 136 let in v tem dokaj kratkem obdobju se je njeno prebivalstvo povečalo za 7,5-krat, rodnost zmanjšala za 80%, pričakovana življenjska doba skoraj podvojila. Ob prvem štetju leta 1871 je bilo Kanadčanov 3.7 milijona; večina se jih je ukvarjala s kmetijstvom. Danes jih šteje že skoraj 29 milijonov in je za Združenimi državami in Avstralijo tretja največja imigracijska država z letno stopnjo imigracije med 100,000 in 200,000 ljudi (Kurthen, 1997:252).

Imigracija je igrala in še vedno igra ključno vlogo pri oblikovanju značaja kanadske družbe. Kljub temu, da ima le manjši del prebivalstva²² izkušnje iz prve roke, imajo skoraj vsi starše, stare starše ali še bolj oddaljene sorodnike, ki so prišli v Kanado kot tujci v tujo deželo. Če na hitro preletimo zgodnja leta imigracije: že avtohtono prebivalstvo Kanade je tvorilo različne jezikovne in kulturne skupine. S prihodom prvih Evropejcev (francoskih in angleških kolonialistov) so se vrata postopna začela odpirati. Po porazu Britancev v ameriški revoluciji se je v Kanado zateklo veliko lojalistov do britanske krone. V naslednjih dveh stoletjih se je imigracija nadaljevala z vedno hitrejšimi koraki. Priseljenci so bili večinoma Angleži, Škoti, Irci, Nemci, Ukrajinci in Judi. Nekatere so pritegnile priložnosti novega sveta. Ostali, med njimi tudi veliko Škotov in Ircev, so bežali pred lakoto, revščino in stradanjem, ki so sledile večletnim slabim letinam. Medtem, ko jih je večina prišla iz Velike Britanije in Združenih držav, je bil delež ostalih še vedno relativno majhen oziroma uveljavljen je bil negativen odnos do priseljevanje ljudi z azijskimi koreninami. V letih po kanadski konfederaciji leta 1867 je prišlo na tisoče irskih in kitajskih delavcev, ki so gradili Pacifiško železnico ter poskušali srečo v iskanju zlata, ki je bil odkrit na področju Britanske Kolumbije in kasneje na področju teritorija Yukon.²³

---

²² Okrog 16% današnjega kanadskega prebivalstva je bilo rojenih zunaj Kanade.

²³ Immigration: The Early Years, http://www.mta.ca/faculty/arts/canadian_studies/englis/about/multi/#policy (18.7.2003)

V obdobju med leti 1896-1905 je bil kanadski minister za notranje zadeve Clifford Shifton, iniciator obširne imigracijske kampanije, ki je podpirala priseljevanje in kot njen neposreden rezultat je v začetku stoletja pred Prvo svetovno vojno v Kanado prišlo okoli tri milijone imigrantov. Priseljevanje je bilo največje v obdobju 1910-1914, ko se je širom Evrope in Velike Britanije sistematično novačilo priseljence. Večina od takratnih treh milijonov imigrantov se je naselila v zahodnem delu Kanade, v prerijskem delu in ga postopoma spremenila v žitnico Kanade. To je tudi obdobje razcveta številnih kanadskih mest: od leta 1901 do 1919 se je prebivalstvo Winnipega povečalo z 42 na 200 tisoč, Calgaryja s 5 na 75 tisoč, Edmontona z 2.5 na 40 tisoč, Vancouvra s 27 na 123 tisoč (Ferfila, 1997:277).

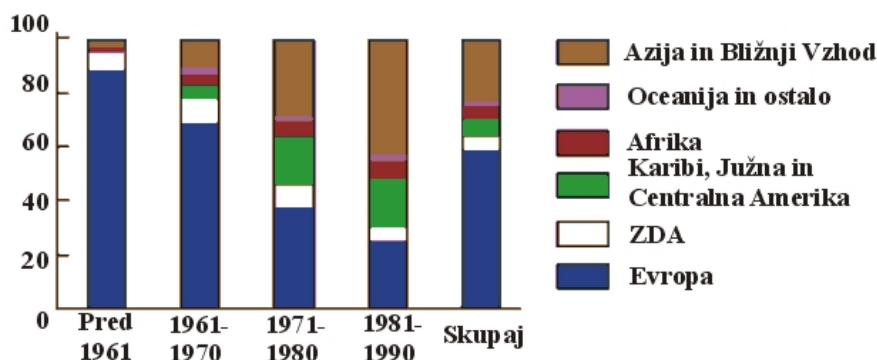
Do tega obdobja je bila Kanada v večji meri poseljena z ljudmi iz držav zahodne Evrope. Kasnejši prišleki so bili smatrani kot tujci, sploh če so bili različni po barvi, rasi ali verski pripadnosti. Za večino Kanadčanov je izraz "tujec" pomenil nekaj drugačnega in manjvrednega. Javno mnenje je postajalo vedno bolj negativno. Vedno bolj je bila prisotna nevarnost rasističnih izpadov. S strani angleško govorečih Kanadčanov se je pojavljal strah, da jim bodo imigranti prevzeli njihove službe ter s tem povzročili resne družbene probleme. Pri francosko govorečih Kanadčanih se je pojavila skrb, da bo vedno večje število imigrantov lahko prevesilo tehtnico iz občutljivega angleško-francoskega političnega in družbenega ravnotežja v korist ne-francosko govorečim Kanadčanom. Bolj, ko so se proti-imigrantski občutki širili, bolj je javnost zahtevala, da vlada omeji priseljevanje. Obstoječa pravila, ki so omejevala dotok azijskih imigrantov, so postala še bolj zaostrena. Omejil se je tudi dotok imigrantov iz vzhodnoevropskih držav ter Judov. Z veliko gospodarsko krizo v tridesetih letih dvajsetega stoletja se je položaj za imigrante, ki so iskali zaposlitev, še zaostрил. Gospodarska kriza je povzročila, da se je politika zaprtih vrat nadaljevala vse do konca Druge svetovne vojne.²⁴

---

²⁴ Attitudes Toward Immigrants, http://www.mta.ca/faculty/arts/canadian_studies/englis/about/multi/#policy (18.7.2003)

S koncem Druge svetovne vojne je kanadska ekonomija zopet zabeležila obdobje gospodarske rasti. Gospodarska rast je bila tako visoka, da so se kmalu soočili s pomanjkanjem delovne sile. Zaradi bojazni, da bi gospodarska rast stagnirala, so umaknili omejitve glede imigracije, kar je povzročilo priseljevanje tisočev delavcev in njihovih družin iz Evrope. Kljub temu, da so prednostno sprejemali ljudi iz Velike Britanije in držav zahodne Evrope, ponudba ni zadostila povpraševanju, zato so odprli vrata tudi za delavce iz ostalih evropskih držav. V tem obdobju je prišlo veliko imigrantov iz južne Evrope, še več pa beguncev iz takratnega Vzhodnega bloka. Za razliko od zgodnejših valov se niso naseljevali na kmetijah in odmaknjenih rudarskih mestih. Večina se jih je naselila v mestih. Niti niso bili vsi delavci, veliko jih je bilo izobraženih in izučениh strokovnjakov²⁵.

Graf 1: Populacija emigrantov glede na kraj rojstva

Vir: www.pch.gc.ca/csp-ec/english/about/multi.com

V šestdesetih in sedemdesetih letih dvajsetega stoletja se je povprečno priselilo okoli 140 tisoč priseljencev letno. Javno mnenje je postalo bolj naklonjeno ter podpiralo prizadevanja za odpravo diskriminatornih ukrepov v kanadski zakonodaji. V začetku šestdesetih let dvajsetega stoletja se je Kanada počasi

²⁵ Immigration in the Modern Era, http://www.mta.ca/faculty/arts/canadian_studies/englis/about/multi/#policy (18.7.2003)

začela odmikati od začetne migracijske politike do imigrantov, ki je bila usmerjena k dominaciji Angležev ter dajanju prednosti belim priseljencem. Politika, ki je bila do tedaj v veljavi, je temeljila na izvajanju kanadske verzije ameriškega talilnega lonca²⁶. S sprejetjem kanadskega Zakona o priseljevanju (*Canada's Immigration Act*) v letu 1962 so se osredotočili na nediskriminatorno sprejemanje priseljencev, ki naj bi jih ocenjevali predvsem glede na njihovo "primerno usposobljenost za delo". Zadnja rasna in etnična postavka je bila odpravljena v letu 1967. Rezultat politike odprtih vrat je bil dramatičen zasuk v poreklu novih imigrantov, kot je dobro razvidno iz Grafa 1. V ospredje so začele stopati azijske in bližnjevzhodne države, v malo manjši meri pa tudi Karibi, srednja in južna Amerika ter afriške države kot glavni vir imigrantov v Kanado. Danes imigranti in begunci iz razvijajočega sveta presežejo število evropskih imigrantov v razmerju kar 3:1 (Kurthen, 1997:252).

5.1 Etnična sestava

Ob popisu prebivalstva leta 1986 je 75 odstotkov anketirancev navedlo eno, preostanek pa več etničnih porekel oziroma kombinirano etnično poreklo. Prevladujoči etnični skupini sta bili britanska (34%) in francoska (24%), kombinacija obeh je prinesla še nadaljnjih 5%, 13% pa kombinacija francoskega ali angleškega porekla z drugim. Kanadčanov azijskega porekla je bilo 16%, črnškega pa 3%²⁷. Avtohtonega prebivalstva so našli 711.720, kar je okoli 3% celotne populacije (Ferfila, 1997:277). Pri popisu prebivalstva iz leta 1991 so Angleži predstavljali le še 28%, Francozi pa 23% prebivalstva, 18% se jih je opredelilo za kombinacijo angleško-francoskega porekla z drugim etničnim poreklom. Kar 31%

---

²⁶ Pred pojavom multikulturnega koncepta, je bil koncept talilnega lonca, ki naj bi biološko stopil in kulturno zmešal bele evropske imigrante v "anglo-ameriško etničnost", smatran kot bolj dinamična in napredna ideja v primerjavi z asimilacijskim evropskim konceptom etničnega nacionalizma. Oba modela, tako ameriški kot kanadski, sta razkrivala kolonialno aroganco in rasizem, zgrajeno na kulturni prevladi in dominaciji ene skupine, imenovane WASP's (*White Anglo-Saxon Protestants*) (Kurthen, 1997:267).

²⁷ Avtor na tem mestu govori o črnškem poreklu, ki ga ne moremo uvrstiti med etnično poreklo. Ni točno jasno ali gre za afriško ali afro-ameriško poreklo.

pa se jih je opredelilo za pripadnike drugih etničnih skupin. Kljub večinskemu deležu teh dveh porekel se njun delež v celotni kanadski populaciji zmanjšuje. Za primerjavo naj navedem popis iz leta 1901, ko se je 57% Kanadčanov opredelilo za britansko poreklo, 31% za francosko in le 12% za drugačno etnično poreklo (Badets, Logan, Priest v Esses in Gardner, 1996). Veliko je k temu prispeval preobrat v migracijski politiki Kanade, ki je odprla vrata ne-belim priseljencem iz t.i. dežel v razvoju. Kot posledica tega postaja etnografska slika še bolj pestra. Viden je porast deleža vidnih manjšin (*visible minorities*)²⁸, ki so pogosto tarča najrazličnejših predsodkov in diskriminacije. Deset skupin²⁹ ima uradno status vidnih manjšin v Kanadi. V popisu leta 1991 so vidne manjšine predstavljale skoraj 10% odraslega prebivalstva Kanade, še enkrat več kot leta 1981. Večina teh posameznikov je bilo imigrantov, ki so v Kanado prišli v letih 1981-1991. V naslednjih dvajsetih letih naj bi se predstavništvo vidnih manjšin v Kanadi še povečalo. Tako naj bi do leta 2016 sestavljale do 20% odraslega prebivalstva in 25% deleža otrok (Kelly v Esses in Gardner, 1996).

Poleg vidnih manjšin ne smemo zanemariti avtohtonega prebivalstva Kanade, ki je bil v preteklosti tarča številnih predsodkov in diskriminacije. Avtohtono prebivalstvo sestavlja posebno določeno skupino znotraj prej omenjenega Zakona o enakosti zaposlovanja. Med avtohtono prebivalstvo se štejejo Ameriški domačini, Inuiti in Metisi³⁰. Pri popisu leta 1991 je 4% prebivalstva imelo avtohtone prednike, še enkrat več kot pri popisu leta 1981. Pričakuje se, da se bo delež prebivalstva z avtohtonimi predniki povečal še za 0.5% v naslednjih dvajsetih letih. Avtohtono prebivalstvo tako predstavlja omembe vreden delež znotraj Kanade. Njihovo število ni enakomerno razporejeno po provincah. Največ

---

²⁸ Za vidne manjšine se štejejo, po kanadskem Zakonu o enakosti zaposlovanja (*Employment Equity Act of Canada*) - "ljudje, ki niso pripadniki avtohtonega prebivalstva, ki ne pripadajo kavkazijski rasi in niso bele polti". Po tej definiciji so vidne manjšine opredeljene z barvo polti.

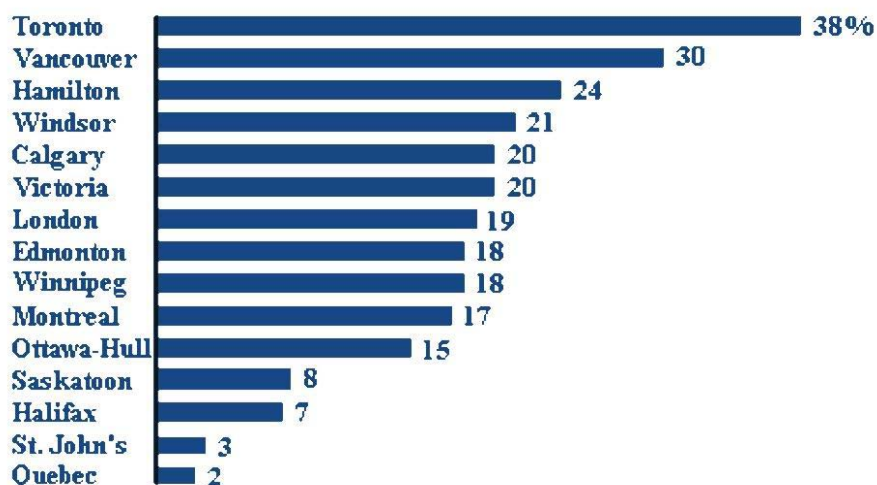
²⁹ To so črnska, kitajska, filipinska, japonska, korejska, latinsko-ameriška skupina, v katero spadajo ostali otočani s Pacifika, indo-pakistanska (oz. južnoazijska), jugovzhodno-azijska, zahodno-azijska in arabska (Kelly v Esses in Gardner, 1996).

³⁰ Po navajanju Bah Staneta (1990:44) je Metis mešanec avtohtonega prebivalca in belega priseljenca. Sprašujem se, ali gre za mešanca med Ameriškim domačinom in belim priseljencem, ali za mešanca med Inuitom in belim priseljencem, ali obeh.

jih je v Manitobi, Saskatchewanu, Yukonu in Severozahodnem teritoriju. Leta 1991 so predstavljali 10% populacije Manitobe in Saskatchewanu, 23% populacije Yukona in 61% populacije Severozahodnega teritorija (Esses in Gardner, 1996).

Pomembna značilnost Kanade je tudi v tem, da so si posamezne province, glede na njihovo etnično sestavo, med sabo zelo različne. Nikakor ne prihaja do enakomernega poseljevanja, ampak med njimi nastajajo velike razlike. Nova Fundlandija ima največ prebivalcev britanskega porekla (89%), Quebec pa največ francoskega (78%)³¹. Zanimivi so tudi podatki, kam se imigranti v največji meri naseljujejo. Graf 2 prikazuje deleže imigrantov po kanadskih metropolah.

Graf 2: Delež imigrantov v kanadskih metropolah (v %)

Vir: www.pch.gc.ca/csp-pec/english

Kot je razvidno iz grafa, se imigranti povečini naseljujejo v petnajstih največjih kanadskih mestih. Več kot 90% imigrantov je naseljenih v največjih mestih. Imigranti tvorijo kar 38% prebivalstva v Torontu, 30% v Vancouveru, 24% v Hamiltonu, 21% v Windsorju, 20% v Calgaryju in Victoriji, 19% v Londonu, 18% v

---

³¹ Multicultural Centres & Why Are They Multicultural, http://www.geocities.com/s_sonia415/multi8.html (18.7.2003)

Edmontonu in Winnipegu, 17% v Montrealu, 15% v Ottawa-Hullu, 8% v Saskatoonu, 7% v Halifaxu, 3% v St. Johnu in 2% v Quebecu ³².

Zanimiv je tudi podatek, kakšno je stanje na ravni provinc. Nova Fundlandija ima največ prebivalcev britanskega porekla (89%) in samo 1.5% imigrantov. V Quebecu je največ prebivalcev francoskega porekla (78%), imigranti pa dosegajo delež okrog 9%. Deleži imigrantov v ostalih provincah so naslednji: 4.5% v Novi Škotski, 3% na Otoku princa Edvarda, 4% v Novem Brunswicku, 9% v Quebecu, 27% v Ontariu, 13% v Manitobi, 6% v Saskatchewanu, 15% v Alberti, 23% v Britanski Kolumbiji, 5% v Severozahodnem Teritoriju in 11% v Yukonu. ³³

Da povzamem: za najbolj multikulturni področji v Kanadi se štejeta Ontario in Britanska Kolumbija, za najbolj multikulturni mesti pa Toronto in Vancouver. Vzroke, zakaj je temu tako, lahko iščemo v dejstvu, da se imigranti v večjih in bolj poseljenih mestih lažje ustalijo in si hitreje poiščejo zaposlitev. Na odločitev pa vplivajo tudi dobri vremenski pogoji ter sama geografska lokacija.

---

³² Multicultural Centres & Why Are They Multicultural, http://www.geocities.com/s_sonia415/multi8.html (18.7.2003)

³³ Multicultural Centres & Why Are They Multicultural, http://www.geocities.com/s_sonia415/multi8.html (18.7.2003)

6 MULTIKULTURALIZEM KOT VLADNA POLITIKA NA FEDERALNI RAVNI

V letu 1971 je Kanada začela izvajati enkratni eksperiment z objavo politike uradnega multikulturalizma. Kljub temu, da je bila najprej sprejeta s strani federalne vlade, je bila v največji meri namenjena ostalim ravnam oblasti. Z dokaj veliko hitrostjo se je razširila na provincialno in lokalno raven ter svoje mesto našla tudi znotraj širokega območja javnih in privatnih institucij kot so šole in podjetja.

Analitiki se v osnovi strinjajo, da se je narava in značilnost multikulturalizma na federalni ravni razvijala skozi tri obdobja: **začetna** (obdobje do leta 1972), **oblikovna** (1971 - 1981) ter **institucionalna** (od leta 1982 pa do danes)³⁴.

6.1 Začetna faza (obdobje do leta 1972)

Obdobje do leta 1972 lahko najbolje opišemo kot čas postopnega premikanja k sprejemanju etnične raznolikosti kot legitimnega in sestavnega dela kanadske družbe. Do tedaj je bila gradnja naroda v simboličnem in kulturnem pomenu usmerjena k posnemanju britanskega tipa družbe v Kanadi. To se je odražalo v političnih, ekonomskih in družbenih institucijah. Vsi Kanadčani (vključno s Francozi) so bili opredeljeni kot britanski subjekt vse do sprejetja Zakona o državljanstvu v letu 1947. V večjem delu Kanade federalne oblasti niso upoštevale vrednosti kulturne heterogenosti. Šele ogromni dotoki imigrantov iz Evrope po Drugi svetovni vojni so spodbudili federalno oblast, da so premislile o vlogi in statusu ostalih etničnih skupin znotraj dinamično razvijajoče se kanadske družbe³⁵.

---

³⁴Podrobnejši kronološki pregled v Prilogi na str.62-63.

³⁵Kanadsko družbo lahko razdelimo na tri glavne »skupine«. Prvo sestavlja avtohtono prebivalstvo in vključuje Ameriške domačine, Inuite in Metise. Ameriški domačini so naprej razdeljeni v »Indijance s statusom« po indijanskem zakonu iz leta 1867 in »Indijance brez statusa«. Prvi uživajo številne privilegije: brezplačno zdravstveno oskrbo, izobraževanje (za druge Kanadčane sta brezplačni le osnovno in srednje šolstvo), oprostitev dohodnine in davka na posest. Predstavljajo le dobro tretjino vseh Ameriških domačinov in praviloma žive v rezervatih, kjer lahko avtonomno upravljajo s svojimi lokalnimi zadevami. »Indijanci brez statusa« in Metisi nimajo posebnih pravic, razen če jim jih priznajo provincialne vlade. Inuiti so si

Razvoj dogodkov v šestdesetih letih dvajsetega stoletja je pripeljal do končne odprave asimilacije kot vladne politike in posledično odprl vrata multikulturalizmu. Pritiski po spremembah so prihajali s strani vedno bolj ozaveščenega avtohtonega prebivalstva³⁶, moči Quebeškega nacionalizma ter porasta nezadovoljstva etničnih manjšin zaradi njihovega položaja v družbi (Leman, 1999).

Z upoštevanjem samo notranjih dejavnikov ostaja slika nepopolna. Da bi razumeli, zakaj je multikulturalizem postal sestavni del kanadske identitete in bil hkrati sprejet kot uradna vladna politika, je Kanado potrebno umestiti tudi znotraj širšega mednarodnega prostora. Za Kanadčane je bistvenega pomena odnos z Veliko Britanijo in Združenimi državami. V šestdesetih letih dvajsetega stoletja je prišlo s strani federalne vlade do povečanja in centraliziranja njene moči. Medtem ko so nekateri Kanadčani to razumeli kot dokončno osamosvajanje od Velike Britanije, so drugi, ki so se identificirali z angleško kulturo, te poteze razumeli kot odmikanje od kanadskih tradicionalnih vezi in identitete. Mnogi so se bali, da se bo Kanada otresla svoje kolonialne identitete samo zato, da bo padla pod vpliv ameriške kulture, kar bi naredilo Kanadčane nerazločljive od državljanov Združenih držav (Legare, 1995:350).

Združene države so najprej kot "uporna kolonija" in kasneje kot hitro razvijajoča se sosednja republika, vseskozi predstavljale grožnjo Kanadi. Anti-amerikanizacija in bojazen "velikana iz juga" ima dolgo zgodovino v "skupinski

---

posebno zaščito priborili šele v osemdesetih letih. Drugo »skupino« sestavljajo kolonialne skupine, ki so se postopno opredelile kot »ustanovni člani kanadske družbe«. Poznani tudi kot »skupina ustanovne listine« (»*The Charter group*«) in jo sestavljajo francosko in angleško govoreče skupnosti. Tretjo »skupino« sestavljajo tiste rasne in etnične manjšine, ki izpadejo iz t.i. »skupine ustanovne listine«. Predstavljajo jo v Kanadi ali na tujem rojeni Kanadčani, ki imajo ne-francoske in ne-angleške prednike (Leman, 1999).

³⁶Prišlo je do uspešnega povezovanja Inuitov in Ameriških domačinov. Oblikovali so se skupni lobiji, ki so počasi in vztrajno pritiskali na kanadsko vlado. Večina kanadskega ozemlja je bila avtohtonemu prebivalstvu odvzeta na podlagi pogodb med njimi in vlado. Področja, kjer se avtohtono prebivalstvo ni nikoli odpovedalo lastništvu, so vse odločneje začeli zahtevati nazaj. Šlo je predvsem za ozemlja na daljnem severu, kjer so v zadnjih letih pričeli odkrivati in izkoriščati mineralne in druge vire (Ferfila, 1997:285). Uspeh njihovih prizadevanj ni izostal in 1. aprila 1999 je bil Severozahodni teritorij na podlagi Zakona o Nunavutu (*Nunavut Act*) razdeljen na dva dela. Ustanovljen je bil nov in največji teritorij v Kanadi, velik kar 2 093 190 km², imenovan Nunavut (»naša zemlja« v Inuktitut, jeziku Inuitov). Glavno mesto je Iqaliut in je v letu 2002 imel 28.700 prebivalcev, od tega Inuiti predstavljajo kar 85% vsega prebivalstva. Glavni uradni jezik je Inuktitut, vse vladne storitve pa so na voljo tudi v angleščini in francoščini. Kombinacija velikega geografskega področja in majhne poseljenosti uvršča teritorij med najredkeje poseljeno področje v Kanadi in tudi na svetu. (http://encarta.msn.com/encyclopedia_761554898/Nunavut.html (15.1.04))

kanadski zavesti" (*collective Canadian imagination*). Kanadčani so potrebovali identiteto, ki bi premagala njihov strah pred amerikanizacijo, vendar za mnoge tradicionalna britanska indentiteta ni bila več sprejemljiva. Kot uradna politika in kot ideal se je multikulturalizem dotaknil vseh teh vprašanj in po mnenju mnogih ni naključje, da sta bila etničnost in multikulturalizem uradno odkrita v času, ko se je Kanada soočala tako z notranjo in zunanjo grožnjo njeni nacionalnosti (Legare, 1995:350).

6.2 Oblikovna faza (1971-1981)

V letu 1969 je federalna vlada reagirala na nastale razmere z ustanovitvijo Kraljeve komisije za bilingvizem in bikulturalizem (v nadaljevanju Kraljeve komisije). Prvotni namen Kraljeve komisije je bil predlagati korake za razvoj enakopravnega partnerstva med dvema ustanovnima narodoma z upoštevanjem prispevkov ostalih imigrantskih skupin k kulturni obogatitvi Kanade (Legare, 1995:349).

Kraljeva komisija je v svojem poročilu zapisala, da obstaja veliko razlogov, ki ne govorijo v prid upoštevanja etničnih razlik kot osnovi za oblikovanje kanadske družbe. Menila je, da se bodo ustvarile zaprte skupnosti, ki bodo novodošlim onemogočale vstop v družbo, napake zgodovine se bodo poudarjale in nesmiselni zidovi bodo delili ljudi. Zakonodaja, ki bi temeljila na etničnih skupinah ali etničnem izvoru, bi bila neposredno zanikanje predpostavke, da so vsi ljudje enaki pred zakonom.

Zavedali so se, da je potrebno upoštevati kulturno raznolikost, vendar so istočasno poudarjali, da sta v ospredju dve dominantni kulturi: francoska in angleška. Glavni namen Kraljeve komisije je bil integrirati manjšine v bikulturno³⁷ sestavo Kanade. Kljub temu so želeli izpostaviti, da posamezniki nefrancoskega in neangleškega etničnega izvora ne bodo imeli nobenih ovir pri vzdrževanju svoje izvirne kulture, potem ko se bodo integrirali v kanadski način življenja. Skozi

---

³⁷ Termin, ki je bil prvič omenjen v govoru Grahama Spry leta 1929, ko se je nanašal na dvosmerno kulturno značilnost Kanade (Hutcheon, 1998).

poročilo je bila integracija mišljena kot cilj vladne politike. Kraljeva komisija je v zaključku četrte knjige³⁸ zapisala, da v več etnični družbi kot je kanadska, edino proces integracije lahko zagotovi spoštovanje tako demokratičnega duha kot najglobljih človeških vrednot. Le z integracijo bo Kanada sposobna doseči enotnost v različnosti (*unity in diversity*) (Hutcheon, 1998).

Kot odgovor na poročilo Kraljeve komisije je leta 1971 federalna vlada pod vodstvom Pierra Trudeau-ja³⁹ začela aktivno promovirati politiko različnosti osnovano na ustavni enakosti in ohranitvi etnokulturne dediščine med vsemi Kanadčani. Z nenadno spremembo v terminologiji se je bikulturalizem umaknil multikulturalizmu. Bilingvizem, potrjen v Zakonu o uradnih jezikih iz leta 1969, pa je nadaljeval prvotni namen priznanja edino francoskih jezikovnih pravic znotraj dominantne angleško govoreče Kanade.

Dokončno priznanje različnosti in pluralnosti kanadske družbe je bilo doseženo s sprejetjem multikulturne politike na federalni ravni v oktobru 1971. V ospredju so bili štiri cilji, ki naj bi jih skušala politika multikulturalizma doseči: (a) večja toleranca, spoštovanje in pomoč manjšinskim skupinam v smislu ohranjanja njihove kulturne dediščine in identitete; (b) zagotavljanje človekovih pravic in ozaveščanje o nepravilnem ravnanju, neenakosti, diskriminaciji in rasizmu; (c) pomoč in spodbujanje državljske udeležbe še posebej manjšinskih skupin in imigrantov, da se bodo lažje integrirali v kanadsko družbo; (d) spodbujanje interkulturne izmenjave, pomoč pri učenju vsaj enega uradnega jezika ter izobraževanje skozi ustvarjanje zavesti o raznoliki kanadski družbi in njenih potencialov. Želeli so ustvariti novo kanadsko identiteto s podpiranjem nacionalne enotnosti, občutkom skupnih vrednot in kulturne harmonije skozi sprejemanje različnosti in bilingvizma kot dveh osnovnih nacionalnih temeljev. Te namere so bile izražene z naslednjim geslom: "Ena nacija, dva jezika, veliko ljudi in kultur" (Kurthen, 1997:252).

---

³⁸ Četrta knjiga »Poročila Kraljeve komisije« se je ukvarjala s prispevkom ostalih etničnih skupin oziroma v kolikšni meri so ostale etnične skupine pripomogle k gradnji kanadske nacije.

³⁹ Predsednik vlade med letoma 1968 in 1979 ter 1980 in 1984 (Legare, 1995:362).

Izvajanje politike je bilo odvisno od vladnega financiranja. V začetnem obdobju je bilo skoraj 200 milijonov dolarjev namenjenih za posebne pobude na področju jezikov in ohranjanja kultur. V letu 1972 je bil ustanovljen Direktorat za multikulturalizem znotraj državnega sekretariata (v nadaljevanju Direktorat), ki naj bi pomagal pri izvajanju politike multikulturalizma in njenih programov. Direktorat je bil prvotno odgovoren za razvoj in upravljanje federalno sponzoriranih programov, ki so se osredotočali na etnične skupnosti in etnični tisk glede na prioritete, postavljene leta 1971⁴⁰. V letu 1973 je bilo ustanovljeno Ministrstvo za multikulturalizem, ki naj bi skrbelo za izvajanje in nadzor politike multikulturalizma. Dodatno so bile vzpostavljene še formalne povezave med vladnimi in etničnimi organizacijami, kar naj bi jim omogočalo stalni vpliv na proces odločanja. V istem letu sta bila ustanovljena še kanadski Posvetovalni svet za multikulturalizem⁴¹ in Nadzorni odbor kanadskih etničnih študij (Leman, 1999).

Multikulturalizem se je v prvih letih izvajal na različne načine, nemalokrat kot odsev nasprotujočih si filozofij in interpretacij. Tako so bili nekateri programi usmerjeni v izražanje in promoviranje etnokulturnih identitet (promoviranje običajev, jezika, dediščin), spet drugi pa so spodbujali enostavnejšo in hitro integracijo in zlom etnične raznolikosti. Nekateri programi so spodbujali druženje ljudi različne preteklosti v multikulturnih centrih in v tem videli mehanizem ohranjanja kultur, drugi pa so te centre smatrali kot samo začasen način ukvarjanja z imigranti in njihovimi otroki, kar bi dolgoročno pripeljalo do vključitve priseljencev v prevladujoči kulturni tok (Jaenen v Kurthen, 1997:252). V prvih letih izvajanja te politike je prihajalo do mešanja vprašanja narodnih manjšin (Quebečani, avtohtono prebivalstvo) z vprašanjem imigrantskih manjšin. S strani francoskih Kanadčanov se je pojavila bojazen, da ta oblika multikulturalizma zmanjšuje njihove pravice do

---

⁴⁰ V ta namen so podpirali Združenje za kanadske etnične študije in njihove publikacije, aktivnosti etničnih skupin ter najrazličnejše projekte in raziskave. S spremenjeno politiko v osemdesetih letih dvajsetega stoletja se je njihova pozornost preusmerila k aktivnostim, usmerjenim k pomoči etničnim manjšinam na področju človekovih pravic, državljanstva, imigracije in boja proti rasizmu in diskriminaciji.

⁴¹ Kanadski posvetovalni svet za multikulturalizem (preimenovan leta 1983 v kanadski Etnokulturni svet) je imel svetovalne, raziskovalne in nadzorne dolžnosti. Že leta 1986 je bil ukinjen in zamenjan z manjšim svetom, ki ga je sestavljajo štiridesetih članov. Na žalost uspeha prvega sveta ni znal več ponoviti.

narodnosti na raven imigrantskih manjšin. Spet drugi so izražali dvome ali multikulturalna politika ne obravnava imigrantske skupine kot narode ter s tem podpira porast institucionalno zaključenih skupnosti vzporedno s Francozi in Angleži (Kymlick v Kurthen,1997:252). Multikulturalizem je bil v začetni fazi smatran kot: ali prešibak, da bi zadovoljil potrebe manjšin in imigrantov ali pa kot izvor nenenotnosti in še nadaljne segregacije. V praksi se je tudi pokazalo, da je glavna skrb imigrantov brezposelnost, pomanjkljiva izobrazba ter borba proti diskriminaciji in ne toliko sam jezik in kultura, kot so prvotno domnevali (Kurthen,1997:253).

Če povzamemo z drugimi besedami, je politika multikulturalizma in njena obljuba po svobodnem razvoju partikularnih kultur in vrednot kmalu postala objekt javnih razprav in preprirov. Razpravljalo se je o različnih alternativah multikulturalizmu, med drugim tudi o (Paquet v Kurthen,1997:253):

- ▶ *inkorporaciji*; pri kateri naj bi brez asimilacije integrirali posameznike, v smislu, da se ohrani integriteta inkorporiranca,
- ▶ *vzajemni prilagoditvi*; kjer bi se dominantna skupina prilagodila manjšinam skozi proces pogajanja na podlagi, ki je sprejemljiv za obe strani,
- ▶ *transkulturalizmu*; oziroma zlitje kultur in naj bi nadomestil stari etnični nacionalizem.

6.3 Institucionalna faza (od leta 1982 do danes)

Kot posledica javnih debat, lobiranja manjšinskih skupin in politične podpore močnejših strank, se je ob koncu sedemdesetih in osemdesetih let dvajsetega stoletja multikulturalna politika razširila iz vzdrževanja pretežno manjšinskih kultur in jezikov na promoviranje antirasizma, antidiskriminacije in politik enakih možnosti za vse. K temu je prispevalo tudi vedno večje zaostrovanje rasnih odnosov v Kanadi. Z uvajanjem sprememb so želeli prepričati kanadsko javnost o upravičenosti in koristnosti najrazličnejših multikulturalnih programov ter s tem dati

politiki večjo veljavo. Vpeljana je bila dodatna zakonodaja, prišlo je do številnih institucionalnih sprememb, kar naj bi omogočilo lažjo prilagoditev novim smernicam politike multikulturalizma.

V letu 1982 je bila sprejeta ustavna sprememba kanadske Listine pravic in svoboščin (v nadaljevanju Listina), kateri je bil dodan odlok o multikulturni naravi Kanade. Tako je v odstavku 27 omenjene Listine zapisano, *da se bo ta Listina razlagala v skladu z ohranitvijo in vzdrževanjem multikulturne dediščine Kanadčanov* (Leman, 1999).

Ta odstavek je ključen pri umestitvi multikulturalizma znotraj širšega okvirja kanadske družbe. Odstavek narekuje sodiščem, da upoštevajo multikulturno realnost na najvišjih ravneh odločevalskega procesa. Listina pravic in svoboščin se nanaša tudi na zmanjševanje diskriminacije, s tem da zagotavlja enakost in pravičnost vseh pred zakonom, ne glede na raso in etničnost. Odstavek 15 tako narekuje, *da je vsak posameznik enakopraven pred zakonom in ima pravico do enake zaščite in enakih koristi iz zakona brez diskriminacije, še posebno brez diskriminacije, ki temelji na rasi, narodnem in etničnem izvoru, barvi, religiji, spolu, starosti ter mentalnih in psihičnih nezmožnostih* (ibid.).

V letu 1984 predstavljeno poročilo Enakost zdaj! (*Equality now!*), ki ga je izdelala posebna parlamentarna Komisija za vidne manjšine, je spodbudilo nastanek Odbora za multikulturalizem v okviru Spodnjega doma parlamenta. Odbor se je v svojem poročilu leta 1987 zavzel za novo politiko multikulturalizma in ustanovitev Oddelka za multikulturalizem. Nova multikulturna politika se je z veliko bolj jasnimi nameni in usmeritvami začela uresničevati v juliju 1988 s sprejetjem Zakona za ohranjanje in stopnjevanje multikulturalizma v Kanadi. Osnovna izhodišča novega multikulturnega zakona so bila naslednja (ibid.):

- ▶ Zakon je priznal multikulturalizem kot temeljno značilnost kanadske družbe z integralno vlogo v odločevalskem procesu na federalni ravni. Poudarek je bil dan pomoči pri ohranitvi kultur in jezikov, zmanjšanju diskriminacije ter povečanju kulturnega zavedanja in razumevanja. V iskanju ravnotežja med kulturno različnostjo in enakostjo je zakon natančno opredelil pravico vseh,

da se identificirajo s kulturno dediščino po svoji odločitvi, kljub temu pa morajo v vseh ozirih ohraniti polno in enakovredno udeležbo kanadski družbi.

- ▶ Zakon se osredotoča na zmanjševanje rasizma in diskriminacije ter se istočasno zavzema za enakopraven dostop in polno udeležbo vseh Kanadčanov na družbenem, političnem in ekonomskem področju.
- ▶ Zakon prepoznava tudi potrebo po povečanju udeležbe manjšin v kanadskih osrednjih institucijah, s čimer želijo doseči, da bi različnost postala nekaj naravnega, normalnega in pozitivna komponenta procesa odločanja.
- ▶ Vse federalne agencije⁴² morajo pomagati pri izvajanju politike multikulturalizma. Sodelovati morajo pri oblikovanju in izvajanju planov, programov, postopkov in odločevalskih strategij, ki povečujejo polno in enako udeležbo manjšin znotraj institucionalne strukture.

Zakonodaja, ki je bila predstavljena v parlamentu leta 1989 in sprejeta v končni obliki v letu 1991 je ustanovila Ministrstvo za multikulturalizem in državljanstvo. Poudarki novega oddelka so bili naslednji: (a) rasna razmerja in medkulturno razumevanje z namenom promovirati med Kanadčani in znotraj kanadskih institucij razumevanje, sprejemanje in implementacijo ključnih točk rasne enakosti in multikulturalizma, (b) kulturna dediščina in jeziki z namenom pomagati Kanadčanom ohraniti, razširiti in deliti njihove kulturne, jezikovne in etnokulturne skupinske identitete, (c) podpora skupnosti in udeležba z namenom podpirati polno in enakopravno udeležbo posameznikov ali celotne skupnosti kanadske rasne ali etnokulturne manjšine v kanadskem življenju (ibid.).

Če je bila začetna multikulturna politika osredotočena na ohranjanje kultur in promocijo etničnih glasil in festivalov, je pomlajena multikulturna politika dala poudarek medkulturnemu razumevanju ter vzdrževanju družbene in ekonomske

---

⁴² Naj naštejemo nekatere: kanadski Nacionalni filmski odbor, Nacionalni muzeji, Nacionalna knjižnica, Javni arhivi, Radiotelevizija....

integracije skozi odstranjevanje diskriminativnih ovir in uvajanju institucionalnih sprememb.

V letu 1993 je federalna vlada⁴³ zmanjšala poudarek na multikulturalizmu in posledično ukinila Ministrstvo za multikulturalizem in državljanstvo. Multikulturalni programi so bili prenešeni v novo ustanovljeno in po delovnem področju večje Ministrstvo za kanadsko dediščino⁴⁴ (*Canadian Heritage Department*). Državljanški programi pa so bili združeni v novo ustanovljeno Ministrstvo za državljanstvo in imigracijo. Imenovan je bil tudi Državni sekretar za multikulturalizem z delovnim področjem znotraj Ministrstva za kanadsko dediščino.

Zaradi vedno večjih kritik iz različnih sfer kanadske družbe je bil v letu 1995 izdelan celostni pregled aktivnosti multikulturalnih programov. Ob koncu leta 1996 je Državni sekretar za multikulturalizem Hedy Fry objavil prenovljeni program, ki se je osredotočil na tri glavne cilje (ibid.):

- ▶ *gradnja pravične in enakopravne družbe,*
- ▶ *civilna udeležba; zagotavljanje Kanadčanom vseh porekel sodelovanje pri oblikovanju kanadske skupnosti in države,*
- ▶ *identiteta; negovanje družbe, ki prepozna, spoštuje in odraža različnost kultur z željo, da bi ljudje vseh porekel dobili občutek pripadanja Kanadi.*

Prenovljeni program je v ospredje postavil razvoj strategij, ki bodo omogočale: (a) polno in aktivno udeležbo etničnih, rasnih in kulturnih skupnosti v Kanadi, (b) podporo pobudam s strani etničnih skupnosti, (c) sposobnost hitrega odziva na etnične, rasne, verske in kulturne konflikte s strani javnih institucij, (d) spodbujanje

---

⁴³ Vse do začetka devetdesetih let dvajsetega stoletja se je multikulturalna politika izvajala s soglasjem obeh vodilnih strank v Kanadi: Konservativcev in Liberalcev. S padcem podpore javnosti in vedno številnejšimi kritikami multikulturalne politike sta obe stranki spremenili svoje prioritete. Konservativna stranka je šla celo tako daleč, da se je na svoji letni konvenciji leta 1991 odločila za odpravo politike multikulturalizma in uvajanje enotne nacionalne identitete (Delafenetre, 1997:93).

⁴⁴ Novo ministrstvo je dobilo pristojnosti na področju uradnih jezikov, umetnosti, kulture, prostovoljnih akcij, človekovih pravic, rekreativnih športov, državnih slovesnosti, nacionalnih parkov in območij zgodovinskega pomena.

in pomoč pri razvoju učinkovitih multikulturnih programov znotraj vladnih institucij in agencij (ibid.).

V letu 1996 je bila ustanovljena tudi Fundacija za rasna razmerja⁴⁵ (*Race Relations Foundation*), katere glavna naloga je opravljanje raziskav, zbiranje podatkov in razvijanje informacijske baze za nadaljnjo razumevanje rasizma in rasne diskriminacije. V ospredje je vse bolj prihajalo izpostavljanje antirasistične države, ki je v veljavi v sosednjih Združenih državah⁴⁶. Po mnenju Delafenetre-ja so nove smernice politike, ki je od vsega začetka hotela biti drugačna od ameriškega modela, dodaten korak nasproti amerikanizaciji angleške Kanade (Delafenetre, 1997:102).

---

⁴⁵ Sedež Fundacije je v Torontu, vodi je petnajstčlanski odbor, ki je imenovan za obdobje treh let ter polno zaposlen izvršni direktor. V začetku je bil financiran z enkratnim zneskom v višini 24\$ milijonov s strani federalne vlade, v nadaljevanju pa se bo financiral z donacijami, zbiranjem denarja in investicijami.

⁴⁶ Nove smernice so se nazorno pokazale tudi ob popisu prebivalstva leta 1996, saj so v vprašalnik vključili tudi rasno vprašanje (Delafenetre, 1997:102).

7 POLITIKA MULTIKULTURALIZMA NA RAVNI PROVINC

V večini so vse kanadske province sprejele neko obliko multikulturene politike. Stopnja, do katere so jo sprejele, pa se razlikuje od province do province. V ospredju so Saskatchewan, Manitoba, Ontario, Alberta in Nova Škotska; sprejele so provincialno multikulturno politiko, ki temelji na federalni verziji (Leman, 1999).

Saskatchewan je bila prva provinca, ki je leta 1974 sprejela *Saskatchewan Multicultural Act*⁴⁷. Sprejeti zakon je definiral multikulturalizem kot pravico različnih skupnosti, da ohranijo svojo posebno kulturo in jo delijo z drugimi. Ustanovljen je bil multikulturni svet, katerega dolžnosti so svetovanje ministru za multikulturene zadeve, opravljanje evalvacij vladnih multikulturnih programov, promoviranje programov za ohranitev in promocijo multikulturalizma na ravni province (ibid.).

Manitoba je sprejela *Manitoba Intercultural Council Act* leta 1984. V ta namen so ustanovili poseben svetovalni organ, katerega naloga je bila svetovati vladi preko Ministrstva za etnokulturene zadeve v provinci glede izobraževanja, človekovih pravic, naselitve imigrantov, medijev, komunikacij in kulturne dediščine. V letu 1992 je Manitoba sprejela novo provincialno multikulturno politiko, ki je v ospredje postavila novo usmeritev⁴⁸, manj naklonjeno ohranjanju posebnih kultur in jezikov. Spremenjena usmeritev multikulturene politike v Manitobi je v veliki meri posledica sprememb multikulturene politike na federalni ravni ter vsesplošnemu javnemu mnenju v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, da multikulturna politika preveč promovira različnost na račun enotnosti kanadskega naroda (ibid.).

Ontario je začel z uvajanjem multikulturnih programov v letu 1977 s tako imenovanim promoviranjem kulturnih aktivnosti najrazličnejših etničnih skupin. Uradno je bila multikulturna zakonodaja sprejeta šele leta 1982. Ustanovljeno je bilo Ministrstvo za državljanstvo in kulturo, ki je bilo odgovorno za promoviranje multikulturalizma znotraj province. Svetovalno in nadzorno vlogo je prevzel novo

---

⁴⁷ Dokončno je bil z vsemi popravki sprejet v letu 1983 (Leman, 1999).

⁴⁸ V novo sprejetem provincialnem Multikulturnem zakonu so v uvodu zapisali, da multikulturna družba Manitobe ni zbirka večjega števila ločenih družb, razdeljenih z jezikom in kulturo, ampak je ena družba, ki jo združujejo skupni zakoni, vrednote, pričakovanja in odgovornosti (Leman, 1999).

ustanovljeni Nadzorni svet za multikulturalizem. Eden glavnih ciljev multikulturne politike je bil ohranjanje raznolike kulturne dediščine in hkrati poudarjanje tistih elementov, ki so skupni vsem prebivalcem Ontaria. Do nadaljnje potrditve multikulturne politike je prišlo v letu 1987 in je temeljila na naslednjih načelih (ibid.):

- ▶ priznanje raznolikosti in promocija znanja, razumevanja ter sprejemanja raznolikosti;
- ▶ zagotovitev ljudem vseh kultur in ras enak dostop in možnost udeležbe v javnem življenju;
- ▶ zaveza do zagotavljanja javnih storitev, ki upoštevajo kulturne vrednote in tradicijo.

Alberta je prvič sprejela multikulturno zakonodajo leta 1984 s sprejetjem *Alberta Cultural Heritage Act*. Zakon je definiral multikulturalizem kot temeljno značilnost družbe. V letu 1990 je bil zamenjan z *Alberta Multiculturalism Act*. Glavni cilji novega zakona so bili spodbujati spoštovanje do multikulturne dediščine Alberte in ohranjati okolje, v katerem lahko vsak posameznik prispeva k kulturnemu, družbenemu, ekonomskemu in političnemu življenju province. V ta namen je bila ustanovljena Multikulturna komisija (*Multicultural Commission*), katere naloga je bila svetovanje vladi glede politik in programov, ki se nanašajo na multikulturalizem. Oblikovan je bil tudi poseben Multikulturni sklad z nalogo financiranja programov in dodeljevanja sredstev upravičenim posameznikom in organizacijam. S sprejetjem *Human Rights and Citizenship Act* v letu 1996 se je začela izvajati nova politika, ki je združila programe človekovih pravic in multikulturne programe. Multikulturna komisija je prešla pod okrilje Komisije za človekove pravice, ki je tako prevzela še njene naloge. Danes deluje pod imenom Komisija za človekove pravice in državljanstvo. Do podobne združitve je prišlo tudi na ravni financiranja. Multikulturni sklad se je združil v Sklad za človekove pravice, državljanstvo in multikulturalizem (ibid.).

Nova Škotska je sprejela multikulturno zakonodajo v letu 1989. *The Act to Promote and Preserve Multiculturalism* je prepoznaval multikulturalizem kot sestavni del družbe. Osredotočal se je na vzdrževanje dobrih odnosov med kulturnimi skupnostmi (ibid.).

Med vsemi kanadskimi provincami je provinca Quebec najbolj zanimiva in jo bomo pogledali v posebnem poglavju.

7.1 Quebec

V Quebecu živi četrtnina kanadske populacije, vendar tri četrtine prebivalstva province, okrog pet milijonov, predstavlja francosko etničnost. Populacija britanskega izvora meri 4,2 odstotka. Obsežen teritorij francosko govoreče province Quebec torej leži kot otok v angleško govoreči Severni Ameriki (Leman, 1999).

Quebecanci so že v samem začetku izrazili nelagodje in celo odpor do izvajanja politike multikulturalizma na federalni ravni. To njihovo nasprotovanje je mogoče razumeti v smislu njihovega dožemanja, da gre še za eno v nizu vmešavanj federalne oblasti v njihove notranje provincialne zadeve. Veliko jih je izrazilo bojazen, da bo multikulturalizem zmanjšal status "družbe posebnega značaja" na raven etnično manjšinske kulture, podrejene dominantni angleško govoreči Kanadi. Za večino Quebecanov je ideja zmanjševanja pravic francosko govorečih Kanadčanov na enako raven z ostalimi etnično-rasnimi manjšinami v imenu multikulturene enakosti popolnoma nasprotujoča s posebnim sporazumom med dvema ustanovnima narodoma Kanade iz leta 1867 (ibid.).

Quebec je označil svojo politiko kot politiko interkulturalizma. V glavnem so se osredotočili na sprejemanje, komunikacijo in interakcijo med kulturno raznolikimi skupinami. Različnost je tolerirana in se spodbuja, vendar samo znotraj okvirja, ki utrjuje primat francoskega jezika in kulture. V letu 1981 je Ministrstvo za kulturne

skupnosti in integracijo objavilo program aktivnosti, ki naj bi sledile naslednjim ciljem (ibid.):

- ▶ vzdrževati enkratnosti kulturnih skupnosti;
- ▶ ozaveščati francosko govorečo prebivalstvo, da tudi ostale kulturne skupnosti prispevajo k dediščini in kulturnemu razvoju Quebeca;
- ▶ omogočiti integracijo kulturnih skupnosti v quebeško družbo, še posebej tistih, ki so bili zgodovinsko izločeni ali zatirani znotraj institucionalnih pravil.

Ustanovljen je bil Svet za kulturne skupnosti in imigracijo, ki naj bi svetoval ministru glede planiranja in izvajanja vladnih politik, ki se nanašajo na kulturne skupnosti in imigracijo. Interkulturalna orientacija Quebeca nasproti imigrantom in raznolikost je bila ob koncu leta 1990 potrjena s sprejetjem Izjave o imigraciji in integraciji imenovane: *Gradimo Quebec skupaj!*. V vladno politiko so na novo vpeljali tri principe (ibid.):

- ▶ Quebec je francosko govoreča družba;
- ▶ Quebec je demokratična družba, v kateri se od vseh pričakuje prispevek k javnemu življenju;
- ▶ Quebec je pluralna družba, ki spoštuje raznolikost najrazličnejših kultur znotraj demokratičnega okvirja.

Za lažjo uresničitev teh ciljev so predlagali t.i. moralno pogodbo med imigranti in tam rojenimi Quebečani. Quebec bi se razglasil za francosko govorečo, pluralno družbo, ki bi upoštevala kulturne razlike. Imigranti pa naj bi soglašali s quebeško Listino pravic in svoboščin (sprejeto v letu 1975) ter s tem prispevali k gradnji quebeškega naroda v sodelovanju s tam rojenimi Quebečani (ibid.).

V Quebecu se je razvila politika s poudarkom na kolektivnih ciljnih usmeritvah, ki so v nasprotju z individualnim pojmovanjem desnega liberalizma⁴⁹ v angleški Kanadi. Quebeške omejitve so dobile pravno veljavo v imenu kolektivnega cilja preživetja francoske kulture in jezika nasproti spretni in odprti angleški prevladi⁵⁰. S sprejetjem Zakona 101⁵¹ so prepovedali francosko govorečim Kanadčanom in imigrantom poslati svoje otroke v angleške šole, vendar pa so to dovolili angleško govorečim Kanadčanom. Sprejeli so zahteve, da se podjetja z več kot petdesetimi zaposlenimi vodijo v francoskem jeziku ter prepovedali enojezične angleške napise v Quebecu. Ne gre za osamljene primere, ampak za niz podobnih omejitev, ki po mnenju anglofonov⁵² kršijo posameznikove pravice v korist kolektivnega preživetja francoske kulture in jezika (Kurthen,1997:255).

Anglofoni pogosto vidijo quebeško jezikovno zakonodajo, edinstveno v sodobnem zahodnem svetu kot diskriminacijo posameznikov v imenu nacionalne skupine. Taylor v svoji razpravi "Multiculturalism and "The Politics of Recognition" analizira filozofske divergence temeljev liberalne družbe in potrjuje, da poleg ameriško individualnega dožemanja desnega liberalizma obstaja alternativni model utemeljen na pojmu, da družba lahko sprejme definicijo dobrega življenja, ne da bi prizadela tiste, ki te definicije ne sprejmejo (1992:59). Posledica anglo-ameriškega

---

⁴⁹Glej opombo št. 52.

⁵⁰Ideja frankofonov (francosko govoreče osebe) o grožnji "monolitske" angleško govoreče Kanade povzroča veliko zamero v angleško-kanadskem taboru. Zahodna in atlantska regija se imata za popolnoma drugačne od province Ontario in prerijskih provinc (Alberta, Manitoba in Saskatchewan). Še bolj izrazit primer je Nova Fundlandija, ki ni bila del Kanade vse do leta 1947 in je obdržala močan občutek različne kulture od ostalih angleško govorečih regij v Severni Ameriki (Kurthen,1997:267)

⁵¹Oziroma Listine o francoskem jeziku, ki je bila uzakonjena leta 1977 s t.i. Zakonom 101. Zakon je postavil francoski jezik za uraden jezik province, ne da bi prepovedoval uporabo ostalih jezikov. Eden glavnih namenov jezikovne zakonodaje je bila integracija imigrantov v francosko govorečo večino v Quebecu. Na vsak način so želeli preprečiti integracijo novih valov imigrantov v angleško govoreče skupnosti, kar se je dosedaj v večini dogajalo. Zavračajo očitke o kršenju svobode posameznika v korist kolektivnega preživetja francoske kulture in jezika. Imigracijo smatrajo kot prostovoljno odločitev posameznika in imigranti so predhodno obveščeni o Quebeški zakonodaji (Balthazar,1996:84-85).

⁵²Izraza anglofoni in frankofoni označujeta jezikovno identifikacijo: angleško oziroma francosko govoreče osebe. Takšna terminologija je postala običajna v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja, medtem ko je za prebivalce, predvsem kasnejše priseljence, ki govorijo ostale jezike v Kanadi, običajen termin alofoni (Medved, 1997:184).

“proceduralnega liberalizma”⁵³ je v tem, da družba ne bi smela specificirati življenjskih ciljev, ampak naj se poenoti le okrog določenih postopkov, ki bi omogočali obravnavanje vseh z enako mero spoštovanja. Z drugimi besedami: družba naj bi bila liberalna v vprašanih vrednot in ciljev, vendar bi morala zagotavljati, da vsi državljani drug drugega pravično obravnavajo in da država vse enako obravnava. Po mnenju Taylorja je družba z močnimi kolektivnimi cilji lahko liberalna, če je zmožna spoštovanja različnosti tistih, ki njenih ciljev ne delijo in če lahko nudi zadostno zaščito temeljnih pravic. Glede na to, kot predlaga Taylor, se morajo pravice skupnosti v njenem boju za preživetje priznati in se lahko omogočijo z "asimetrično" federacijo. Takšno gledanje pa ugovarja kanadski multikulturalni "simetriji" (1992:59).

Na drugi strani pa po mnenju Keating-a že obstaja določena asimetrija znotraj kanadskega političnega sistema. Ugotavlja, da je vsaka provinca stopila v konfederacijo pod različnimi pogoji. Zastopanost v spodnjem domu parlamenta je občutno nagnjena v prid manjših provinc: vlada Quebeca ima poseben notranji in mednarodni status, ki ga ostale province nimajo (Keating, 1997:184).

---

⁵³ Ronald Dworkin v svoji razpravi z naslovom »Liberalism« razlikuje med dvema vrstama »moralne obveze«. Vsi imamo svoje poglede o koncu življenja (about the ends of life), o tem kaj sestavlja dobro življenje, za katerega bi se mi in ostali morali prizadevati. Vendar tudi prepoznavamo obvezo, da se med seboj obravnavamo enakopravno in spoštljivo, ne glede na to, kako dojemamo naš konec. To zadnjo obvezo lahko poimenujemo »proceduralno«, obvezo, ki pa se nanaša na konec življenja, pa »stvarno«. Dworkin tako trdi, da je liberalna družba tista družba, ki ne sprejme nobenih partikularnih/specifičnih »stvarnih« pogledov o koncu življenja. Liberalna družba je združena okrog močne »proceduralne« obveze, da se vse ljudi obravnava z enakim spoštovanjem (Taylor, 1992:56).

8 USPEŠNOST MULTIKULTURNE POLITIKE

Po tridesetih letih je težko govoriti tako o uspehu kot o porazu multikulturene politike. Če do leta 1970 zasledujemo več ali manj enosmerno politiko s prevladujočim angleškim vplivom, se z letom 1971 marsikaj spremeni. Najbolj očitni znaki, ki so se spremenili čez noč, so bili zamenjava prometnih znakov iz milj v kilometre ter stopinj Fahrenheita pri merjenju temperature v stopinje Celzija. Kljub temu po tridesetih letih Kanadčani še vedno uporabljajo *pounds* za utežno mero ter *feet* in *inches* za dolžinsko mero.

Na splošno velja, da so Kanadčani naklonjeni multikulturni družbi, vsaj v principu, če že ne v praksi. Dejstvo, ki ostaja, je, da Kanadčani še vedno ne vedo kaj multikulturalizem sploh je, kaj želi doseči in kaj lahko v resnici doseže v liberalno-demokratski družbi kot je kanadska. Po javnomnenjskih raziskavah se multikulturalizem v največji meri povezuje z ljudskimi pesmimi, plesi, festivali hrane, umetnostjo in obrtjo, muzeji, jezikovno dediščino, etničnimi študijami, etničnim časopisjem, rasnim odnosom, kulturo ter človekovimi pravicami. Veliko te zmede pri razumevanju multikulturalizma je posledica uporabe termina v najrazličnejših situacijah, praksah, pričakovanjih in ciljih (Leman, 1999).

V ospredju ostajajo odprta vprašanja in nerešeni problemi, ki se nanašajo na naslednja področja (Crawford, 2003):

- ▶ diskriminacija in nasilje;
- ▶ Toronto / Montreal / Vancouver nasproti ostalim predelom Kanade;
- ▶ dvojna identiteta.

Kanadska politika je odprta kolikor je le mogoče do rasnih in etničnih manjšin. Vendar to še ne pomeni, da ne obstaja nobena diskriminacija ali nasilje. V letu 1997 je bila opravljena raziskava, ki je pokazala, da temnopolti delavci zaslužijo v povprečju 15% manj kot povprečni kanadski belopolti delavci (Torczyner v Crawford, 2003). Vsako leto je zabeleženih več kot 60.000 primerov nasilja v

kanadskih glavnih urbanih središčih. Več kot 61% jih je bilo storjenih proti rasnim manjšinam in 23% proti verskim manjšinam (Roberts v Crawford, 2003).

Drugo področje, ki vzbuja skrb, so velike razlike med življenjem v glavnih mestnih središčih kot so Toronto, Montreal in Vancouver ter ostalimi predeli Kanade. Kar 86% vidnih manjšin živi v osmih največjih mestih. Od tega jih kar 41% živi v Torontu. Dejstvo, da posamezen Kanadčan živi v multikulturni družbi, je več kot očitno, če živi v enem od teh večjih mestnih središč. Že takoj, ko se oddaljimo od mestnih predelov, težko verjamemo, da ne živimo v državi WASP's (*White Anglo-Saxon Protestants*). Če že niso vsi, ali Anglosaksonci ali protestanti, so prav gotovo Evropejci in belopolti. Multikulturni programi ne pridejo ravno v poštev v teh ruralnih skupnostih. Kljub temu te skupnosti koristijo ugodnosti iz multikulturnih skladov (Crawford,2003).

Tretje področje je področje dvojne identitete japonskih, ruskih, afriških Kanadčanov itn.. Medtem, ko jih večina podpira pravico vsakega Kanadčana, da se odloči za svoj način identificiranja s svojo dediščino, se velikokrat pojavi dvom, da multikulturene tendence stojijo na poti kanadskega tradicionalnega nacionalizma. Velikokrat se vzrok, kot tudi rešitev kanadske identitetne krize nahaja ravno v multikulturalizmu (Crawford,2003).

8.1 Argumenti nasprotnikov multikulturene politike

Od devetdesetih let prejšnjega stoletja dalje se politika multikulturalizma sooča s številnimi kritikami, verjetno v takšnem obsegu kot še nikoli od leta 1971. Nekateri nasprotniki multikulturene politike svoje nasprotovanje argumentirajo, da prihaja do vse večje getoizacije. Namesto, da bi se promovirala integracija, multikulturalizem spodbuja idejo, da naj imigranti tvorijo samozadostna geta, odtujena od glavnih tokov družbe. Po njihovem mnenju multikulturena politika ne spodbuja imigrantov, da bi se imeli za Kanadčane in tudi otroci imigrantov vidijo Kanado z očmi tujca. Spet drugi so mnenja, da multikulturalizem spodbuja etnične voditelje, da

prakticirajo neke vrste monokulturalizem znotraj posamezne skupnosti. Etničnim voditeljem tako omogoča, da svoje člane zadržijo stran od glavnih tokov družbe. V osnovi nasprotnike multikulturne politike lahko razdelimo na (Kurthen,1997:258-259):

- ▶ liberalne univerzaliste;
- ▶ konservativce;
- ▶ radikalne pluraliste;
- ▶ zagovornike kolektivnih pravic.

Liberalni univerzalisti vidijo v kanadskem multikulturalizmu nasprotje liberalnega individualizma. Posebno ravnanje s posameznimi etničnimi skupnostmi je po njihovem mnenju v nasprotju z obvezo liberalnim svoboščinam in enakosti (Kallen v Kurthen,1997:258). Multikulturalizem označujejo kot napačno, iluzionarno in zastarelo ideologijo, ki povzroča umetni partikularizem, neenotnost (balkanizacijo) in etno-rasne zamere. Z ohranjanjem posameznikove kulturne identitete in dediščine se po njihovem mnenju: (a) ustvarjajo umetne pregrade med skupinami; (b) onemogoča integracija v prevladujočo kulturo tistim, ki bi to želeli; (c) ustvarja napačno upanje za preživetje običajev in jezika med eksotičnimi manjšinami; (d) obremenjuje davkoplachevalce (Berry and Laponce, Paquet v Kurthen, 1997:258). Opozarjajo še, da politika veže imigrante na prostovoljna manjšinska geta, kjer so občutljivi na izkoriščanje s strani močnih etničnih skupin (Bissoondath v Kurthen,1997:258). Skupna točka vseh teh kritik je, da liberalna država ne bi smela aktivno omogočati orodij za ohranjanje manjšin.

Podobna, a še bolj odmevna, je kritika konservativcev, ki v multikulturalizmu vidijo grožnjo anglosaksonski in judovsko-krščanski zahodni kulturi. Imajo jo za razdvajajočo in drago politiko, ki samo še pogloblja predsodke in konflikte. Po njihovem mnenju multikulturalizem nima nobene znanstvene osnove in ignorira etno-kulturne razlike. Večini na neuravnotežen način vsiljuje manjšinske običaje, mnenja in interese. Ravno tako se bojijo, da onemogoča

nastanek in stabilizacijo identitete in vrednot angleško-kanadske večine (Roy v Kurthen, 1997:258). Sklicujejo se na javnomnenjske raziskave, ki kažejo vedno večji skepticizem s strani javnosti⁵⁴. Cilj konservativnih kritik so tudi specifične metode, stroški implementacije in sposobnost federalne vlade upravljati z različnostjo in imigracijo. Izpostavljajo še vedno močno prisoten rasizem in ksenofobijo kot rezultat, da prizadevanja multikulturalizma niso uspešna (Bissoondath, Fleras v Kurthen, 1997:258).

Naslednji sklop kritik prihaja od radikalnih pluralistov, ki opozarjajo na nezadovoljivo izvajanje multikulturalizma, ki že tako omejena sredstva namenja področjem simboličnega in marginalnega pomena. Trdijo, da državna sredstva dobijo samo folklorna, neogrožujoča "srednjerazredna" združenja in skupine (Adam v Kurthen, 1997:259). Zagovorniki kolektivnih pravic pa se s svojimi kritikami osredotočajo večinoma na manjšinska jezikovna vprašanja. Izpostavljajo, da je francoski in angleški bilingvizem nezadostna politika ter dodajajo, da je brez multilingvizma multikulturalizem brezpredmeten. Zahtevajo prepoznanje in zaščito kolektivnih pravic ne-ustanovnih skupin, kot so: pravica do razumevanja s strani države, pravica do uporabe svojega maternega jezika pred sodiščem, pravica se šolati v maternem jeziku in pravica do vzdrževanja jezika in kulture v javnih institucijah (Kurthen, 1997:259).

Del teh kritik je upravičen, velikokrat pa se v ozadju skrivajo globlji problemi. Po Kymlicku se resnični problem nahaja v dejstvu, da kritiki multikulturalno politiko vidijo kot edino vladno politiko, ki vpliva na integracijo imigrantov. Vendar multikulturalizem nikakor ni edina, še manj pa primarna politika. Je samo ena izmed politik večjega sklopa, ki vključuje državljanske, izobraževalne in zaposlitvene politike. Ravno te politike so po mnenju Kymlicka ključni člen integracije. Vse spodbujajo in legalno izvajajo pritisk na imigrante, da se čim hitreje

---

⁵⁴Podpora javnosti za izjavo, da "preveč imigrantov prihaja v Kanado" je zrasla s 30% v letu 1988 na 43% v letu 1989. V letu 1993 opravljena javnomnenjska raziskava med 1200 Kanadčani je pokazala, da se jih kar 41% strinja, da kanadska imigrantska politika dovoljuje prevelikemu številu ljudi različnih ras in kultur vstop v Kanado. Kar 72% vseh sodelujočih se je strinjalo, da se manjšine morajo prilagoditi kanadskemu sistemu vrednot, namesto da vzdržujejo svojo različnost (Kurthen, 1997:268)

integrirajo v kanadsko družbo. Kot primer navaja enega izmed pogojev za pridobitev državljanstva, ki od imigranta zahteva obvladovanje enega uradnega jezika, kot tudi nekaj osnovnih informacij o kanadski zgodovini in institucijah. Obvladanje uradnega jezika se potem zahteva tako pri delu v javnem sektorju, pridobitvi vladnega pogodbenega dela, izdaji licence za opravljanje določenih storitev itn.. Kot odgovor kritikom ugotavlja, da se pomembnost teh politik nazorno pokaže pri vsoti denarja, ki se namenja vsako leto za izvajanje le-teh. Vlada porabi na milijarde dolarjev za programe učenja uradnih jezikov, tečaje iskanja zaposlitve, izobraževanja otrok imigrantov. Na drugi strani pa se multikulturnim programom namenja manj kot 20\$ milijonov letno. Kanada tako porabi milijarde dolarjev za spodbujanje imigrantov, da se integrirajo v splošne izobraževalne, ekonomske in politične institucije, ki operirajo v francoščini ali angleščini. Po Kymlicku bi morali multikulturalizem razumeti samo znotraj tega širšega konteksta. Multikulturalizem nikakor ne more tekmovati z vladno sponzorirano integracijo. Nasprotno, že od samega začetka gre multikulturalizem z roko v roki z vladnimi ukrepi, ki promovirajo družbeno integracijo. Že v samem začetku se je uvajala politika multikulturalizma znotraj dvojezičnega okvirja in Kymlick meni, da je bilo že takrat jasno, da multikulturalizem deluje vzporedno z jezikovno in institucionalno integracijo imigrantov (Kymlick, 1997).

8.2 Argumenti zagovornikov multikulture politike

Med zagovornike spada večina intelektualne, ekonomske in politične elite, ki zavračajo omenjene kritike in v ospredje postavljajo prednosti multikulture politike⁵⁵. Zagovarjajo, da multikulture politike pomagajo novodošlim imigrantom pri vključevanju v kanadsko okolje in varuje manjšine pred rasizmom, s tem, da jim zagotavlja njihove pravice.

---

⁵⁵Med zagovornike spadajo tudi velike korporacije, kjer prevladuje prepričanje, da je multikulturalizem demografsko koristen in dober za posel, ker povečuje konkurenco, privlači imigrante s potrebnim človeškim kapitalom in daje Kanadi dostop do trgovskih povezav po vsem svetu (Kurthen, 1997:259).

Pragmatičen vidik zagovarja, da multikulturne politike odražajo še vedno trajajoči proces družbenih in demografskih sprememb v Kanadi, globalizacije (globalno ekonomske soodvisnosti) in kulturne izmenjave, na kratko: modernizacije. Spet drugi vidik zagovarja, da multikulturalizem daje možnost kreativnim in produktivnim silam manjšin, da delujejo kot del nacije v korist Kanade, namesto da bi se jim dovoljevalo postati destruktivni, kar bi lahko pripeljalo do etničnih in kulturnih konfliktov. Z multikulturnimi politikami je različnost uporabljena kot pozitiven ekonomski vir ter izboljšuje mednarodni status, ugled in podobo Kanade (Kurthen, 1997:259).

Iz bolj narodno orientiranega vidika je multikulturalizem pomagal združiti Kanado na osnovi posebnega "nacionalizma". Postal je nadomestek identitete ali ideološko lepilo za pomanjkanje drugače združenih etničnih, jezikovnih, zgodovinskih, geografskih, kulturnih in drugih skupinskih vezi (Laczko v Kurthen, 1997:260). V očeh mnogih zagovornikov je ta strategija gradnje nacije preprečila etnično in rasno nasilje, kot se je to zgodilo v ZDA ter olajšala kanadsko tranzicijo iz hegemonске nacionalne države pod dominacijo Anglo-keltov v pluralno večnacionalno in večetnično konfederacijo (Wilson v Kurthen, 1997:260). Tranzicija kljub temu še ni zaključena, saj po mnenju mnogih še ni uspela zmanjšati zahteve po samoopredelitvi s strani narodnih manjšin; primer Quebeca in avtohtonega prebivalstva (Harney v Kurthen, 1997:260).

Veliko je kazalcev, ki kažejo v prid multikulturne politike. Tako beležijo zmanjšano stopnjo "kriminala iz sovraštva" (*hate crime*) in etno-rasnih incidentov v primerjavi s sosednjo ZDA; povečano udeležbo manjšin v javnih zadevah in politiki; nizko stopnjo etno-rasne segregacije pri izobraževanju in stanovanjski problematiki, kot tudi trend zmanjševanja neenakosti pri zaposlovanju in plačilu ter izboljšano družbeno mobilnost otrok druge generacije imigrantov (Kurthen, 1997:261).

9 KANADSKE SMERNICE ZA EVROPO

Vprašanje, ki se poraja, je, zakaj bi kanadska izkušnja sploh prišla v poštev za etno-kulturno veliko bolj homogeno evropsko nacionalno državo z njenimi močnimi asimilatornimi pritiski?

Lahko rečemo, da debata o implementaciji multikulturne politike pride veliko bolj v poštev za politične entitete, ki imajo skupne značilnosti s Kanado, kot so samorazglašen "narod narodnosti" z multi etničnimi in multi jezikovnimi koreninami, pomanjkanje narodne tradicije ter specifična demografska sestava (Joppke v Kurthen, 1997:264).

Dejstvo pa je, da nastajajoča Evropska unija s številnimi narodi, jeziki, religijami in etno-kulturnimi manjšinami, kot tudi z več kot dva tisoč let staro transnacionalno pan-Evropsko tradicijo ima veliko atributov tipičnih za multi kulturno in multi etnično politično formacijo. Kot v Kanadi, kjer multikulturne politike odražajo pragmatičen odgovor na praktične probleme v imenu nacionalne identitete, politične enotnosti in družbene harmonije, kot tudi zaradi koristi zunanje politike ter ekonomskih interesov, bi lahko nadnacionalno (*supranational*) *Evropsko multikulturno ogrodje* nudilo Evropski uniji povezanost in strukturo. Evropska verzija multikulturalizma bi lahko povezala najrazličnejše koncepte, ki obstajajo na nacionalni ravni in se razvrščajo od tradicionalne asimilacije, integracije ali folklornih pristopov do bolj vključujočih pluralnih politik, kot na primeru Švedske in Nizozemske (Kurthen, 1997:264).

Oklevanja ter nasprotujoči nacionalni odzivi večine evropskih držav na izzive povečane raznolikosti so rezultat njihovega samorazumevanja kot ne-imigrantskih etničnih narodov, pomanjkanja zavedanja o prednostih multikulturnih politik ter obstoja različnih političnih kultur in državljanske kontrole. V nasprotju s Kanado, kjer se multikulturalizem pojavlja v povezavi z močno koalicijo zakonodajalcev in manjšin, je večina nacionalnih pristopov v Evropi ujetih v okvir levo-desnih strankarskih politik. Levo krilo in liberalni koncepti multikulturalizma velikokrat ostajajo pedagoški, idealistični in odmaknjeni od praktičnih aplikacij na

nacionalni ravni. Evropska desnica promovira etno-pluralizem ter v ospredje postavlja geslo "ločeni, a enaki" (*separate, but equal*). Vendar je tak koncept sovražen do zlitja kultur, skupin in narodov in promovira kulturni apartheid (Leggewie v Kurthen, 1997:264).

Postavlja se vprašanje, kako preseči te globoke narodne razlike in variacije v reševanju raznolikosti? Nadnacionalna evropska verzija multikulturalizma lahko gradi na značilnostih in temeljih, ki jih Kanada deli z evropskimi demokracijami, t.i. liberalnimi vrednotami, zakonodajo človekovih pravic. V evropskih pogodbah in v večini ustav zahodnoevropskih držav je pravica, na kateri pluralizem temelji, že uveljavljena in zagotovljena: pravna tradicija tolerance, svoboda izražanja, anti-diskriminacija, enako obravnavanje posameznikov. Večina evropskih držav ima že nekaj izkušenj z anti diskriminacijo in enakopravno zakonodajo za ženske, veterane, manjšine, otroke imigrantov in invalide (Kurthen, 1997:264)

Neizogibno je vsekakor dejstvo, da bo veliko industrializiranih evropskih držav postalo raznoliko na regionalnem, etničnem, kulturnem in verskem področju, kot posledica notranjih evropskih migracij. Ta trend bo vzdrževan z demografskim padcem, zmanjšanjem udeležbe domače delovne sile in porastom zahtev imigrantskih manjšin do večjega spoštovanja, enakih pravic in udeležbe v gostujoči družbi. Nenazadnje bo logika razvitih držav promovirati družbeno enakost, integracijo in redistribucijo med vse člane družbe ter stalni pritiski imigrantskih in begunskih gibanj izven Evropske unije, postavila vprašanja prilagoditve raznolikosti, ne-diskriminacije ter zagotavljanja enakih pravic iz nacionalnega na nadnacionalni evropski dnevni red. Na ta način lahko evropska verzija multikulturalizma poenoti trenutno raznolikost nacionalnih pristopov in olajša nacionalno transformacijo znotraj širokega evropskega okvirja demokratičnih univerzalnih vrednot, pravic, svobode, človekovih pravic in vladavine zakona. Uradno sprejetje in ustavno priznanje raznolikosti in enakosti za vse članice Evropske unije je lahko, kot nakazuje kanadska izkušnja, prvi korak nasproti večji povezanosti, materialni enakosti, socialni pravičnosti in vzajemnemu kulturnemu spoštovanju med najrazličnejšimi manjšinskimi in večinskimi skupinami (ibid.).

Evropski koncept multikulturalizma bi lahko Evropski uniji dal posebno nadnacionalno identiteto in pomagal zmanjšati možni konflikt med tradicionalnim monokulturalizmom, etnocentrizmom, nacionalizmom in ostalimi partikularnimi gibanji in ideologijami ter nastajajoči novi realnosti transkulturne in transnacionalne pan-evropske enotnosti. Zadovoljivo upravljanje z raznolikostjo bo na daljši rok pomagalo Evropi uspešno tekmovati na svetovnih trgih kot tudi pri predstavljanju svoji političnih in kulturnih interesov z moralno kredibilnostjo (ibid.).

10 ZAKLJUČEK

Evolucija kanadskega multikulturalizma iz dokaj simboličnega in folklornega koncepta, primarno ukvarjajočega se z vzdrževanjem posebnih kulturnih potez manjšin, do bolj obsežnega modela institucionalnega kolektivnega zastopstva osnovanega na novem razumevanju državljanstva in narodnosti, predstavlja izjemen dosežek v primerjavi z ostalimi "zahodnimi demokracijami". Danes država razume samo sebe kot prva multikulturalna nacija znotraj dvojezičnega okvirja, ki prepoznava tako več-etničnost kot več-nacionalnost. Dostopni podatki nazorno pokažejo, da je uradni multikulturalizem veliko pripomogel k okolju, ki ne potrebuje polne asimilacije imigrantov in manjšin, niti ni spodbudil segregacije ali družbene fragmentacije, kot so nekateri kritiki opozarjali. S tem pa tudi odgovarjam na v uvodu zastavljeno vprašanje, ali je Kanada s svojim modelom multikulturalizma uspela v zadostni meri prepoznati in se prilagoditi multikulturni realnosti in s tem preprečiti asimilacijo imigrantov in manjšin kot tudi družbeno fragmentacijo njene družbe. Menim, da je, in se pridružujem mnenju mnogih opazovalcev, ki v Kanadi vidijo eno najbolj prehodnih multi-etničnih in multi-nacionalnih držav, ki zagovarjajo ideologijo in politiko enotnosti v raznolikosti (*unity in diversity*).

Kanadska javnost je bila vseskozi vključena v dialog; tudi vlada je znala pokazati zadostno mero fleksibilnosti pri prilagajanju multikulturnih politik na vedno znova spreminjajoče se pogoje. Kanada je uradno vpeljala elemente nacionalnega in kulturnega pluralizma v svojo ustavo, zakone, politiko in institucije. Potencialna napetost med kolektivnimi in individualnimi pravicami je bila presežena s kombinacijo uradnega priznanja partikularnih manjšinskih interesov, dediščine in identitete v privatni sferi s promocijo formalne individualne enakosti v javnem sektorju. Zahteva po večji avtonomiji skupin in samo-determinaciji se je povezala s potrebo po skupni identifikaciji, kar je pripeljalo do objave multikulturalizma kot enega od temeljnih kamnov kanadske narodne identitete. Relativna simetrija moči, virov in institucionalne zaključenosti med etno-kulturnimi enotami, njihova avtonomija in posebnosti so bile prilagojene s finančnimi sredstvi in ostalimi

institucionalnimi podporami vse do te mere, dokler so te skupine delovale v okviru liberalne in demokratične kanadske ustavnosti, političnega sistema in multikulturnega okvirja. Istočasno pa je bilo razglašeno, da je etnična identiteta prostovoljna zadeva posameznikov. Kanada se je tako v veliki meri približala Rexovi idealni multikulturni družbi, še posebej v njenem osnovnem izhodišču, da mora multikulturalizem v sodobnem svetu na eni strani vključevati sprejetje ene same kulture in enega samega sistema individualnih pravic, ki vladajo javni sferi, na drugi strani pa mora sprejemati različne ljudske kulture v privatni sferi.

Problem, ki ostaja, je v prvi vrsti Quebeški separatizem, ki skozi politiko multikulturalizma ni bil zaustavljen in je posledično pripeljal do številnih kriz narodne enotnosti. Do trajnejše rešitve je še dolga pot. Velik napredek pri odnosu z avtohtonim prebivalstvom predstavlja ustanovitev novega teritorija Nunavut, ko so bile Inuitom po dolgoletnih pogajanjih končno priznane njihove ozemeljske zahteve. Ravno Nunavut je jasna demonstracija fleksibilnosti Kanade in njene pripravljenosti pri promoviranju raznolikosti.

Tudi Evropa bi lahko veliko pridobila s previdnim upoštevanjem kanadskih izkušenj in rešitev. Naj poudarim še enkrat, da bi sprejetje multikulturne politike na ravni Evropske unije lahko tako kot na primeru Kanade pripomoglo k oblikovanju nadnacionalne evropske identitete, ji dalo politično enotnost in družbeno harmonijo, nenazadnje pa bi koristilo tudi zunanji politiki ter ekonomskim interesom, ki so v prvi fazi vzpodbudili povezovanje evropskih držav.

Multikulturna družba je stvarnost današnje sodobne države. Trenutno je še posebej aktualna v vročih javnih debatah (primer gradnje džamije v Ljubljani) tudi tako majhne države kot je Slovenija. Zavedati se moramo, da je multikulturalizem realnost, ki jo živimo in ga moramo dojemati ne kot grožnjo našim vrednotam, temveč kot dodatno obogatitev družbe, v kateri živimo.

11 SEZNAM VIROV

11.1 Literatura

- BALTHAZAR, L.(1996): The Dynamics of Multi-Ethnicity in French-Speaking Quebec: Towards a New Citizenship. V: Ethnicity and citizenship, Frank Cass, London, str.84-85
- BAH, S.(1990): O problemih in rešitvah v multikulturnih družbah. V: Čez prepad revolucije – 24. študijski dnevi Draga 89, Trst, str.44
- CASTLES, S., MILLER, M.J.(1998): The age of migration. Mac-Millan, London.
- DELAFENETRE, D.G.(1997): Interculturalism, Multiculturalism and Transculturalism: Australian and Canadian Experience in the 1990s. V: Nationalism & Ethnic Politics, št.1, Frank Cass, London, str.102
- FERFILA, B.(1997): Sodobni svet. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str.275-295
- JAZBEC, F.(2003): Upravljanje migracij v Evropi in ZDA. Magistrska naloga, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str.61-63
- KATUNARIĆ, V.(1993): Interkulturalizem. V: Teorija in praksa, Fakulteta za družbene vede, št.1-2, Ljubljana, str.15
- KEATING, M.(1997): Canada and Quebec: two nationalism in the global age. V: Gibernau, M. in Rex, J.(1997):The Ethnicity Reader, Polity Press, Cambridge, str.184
- KURTHEN, H.(1997): The Canadian experience with multiculturalism and employment equity: lessons for Europe. V: New Community-The Journal of the European Research Centre on Migration and Ethnic Relations, št.2, Carfax Publishing Ltd, str.249-269
- LEGARE, E.I.(1995): Canadian Multiculturalism and Aboriginal People: Negotiation a Place in the Nation. V: Identities, št.4, Amsterdam, str.349-350
- LUKŠIČ-HACIN, M.(1999): Multikulturalizem in migracije. Založba ZRC, Ljubljana.

- LUKŠIČ-HACIN, M.(2002): Multikulturalizem, mednarodne migracije in podedovane skupinske identifikacije: etničnost, rasa, spol. V: Dve domovini, Inštitut za slovensko izseljenstvo, št.15, Ljubljana, str.40-43
- MEDVED, F.(1997): Preživetje in multikulturalizem politično-geografski dualizem Kanade in Quebeca. V: Razprave in gradivo-Revija za narodnostna vprašanja, št. 32, Ljubljana, str.184-198
- REX, J.(1997):The concept of a multicultural society. V: Gibernau, M. in Rex, J.(1997): The Ethnicity Reader, Politiy Press, Cambridge, str.206-219
- ŠTERK, T.(2002): Primerjalna analiza etničnih konfliktov: primer Čečenije in Kosova. Diplomaska naloga, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str.7
- TAYLOR, C.(1992): Multiculturalism and The Politics of Recogniton. Princeton University Press, Princeton.
- WEINER, G.(1992): Multiculturalism: The Canadian Experience. V: The Journal of Ethno-Development, št.2, Michigan Ethnic Studies Center, Michigan, str.3-8

11.2 Medmrežje

A Flexible System.

<http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=legalsys-e-htm> (18.7.2003)

A Nation Matures.

<http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=history-e.htm> (18.7.2003)

CRAWFORD, S.(2003): Multiculturalism and Canada.

<http://www.shaneycrawford.com/writing/multicultural.html> (18.7.2003)

ESSES, V.M., GARDNER, R.C.(1996): Multiculturalism in Canada: Context and Current Status. http://www.cpa.ca/cbjnew/1996/ful_edito.html (3.7.2003)

First Colonial Outposts.

<http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=history-e.htm> (18.7.2003)

History.

<http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=history-e.htm> (18.7.2003)

HUTCHEON, P.D.(1998): Multiculturalism in Canada.

<http://patduffyhutcheon.com/Papers%20and%20Presentations/Multiculturalism%20in%20Canada.html> (18.7.2003)

KYMLICK, W.(1997): Immigrants, Multiculturalism and Canadian Citizenship.

http://www.pearson-shoyama.ca/Hot_Button/immigran.htm (18.7.2003)

LEMAN, M.(1999): Canadian multiculturalism.

<http://www.parl.gc.ca/information/library/PRBpubs/936e.htm> (3.7.2003)

Multicultural Centres & Why Are They Multicultural.

http://www.geocities.com/s_sonia415/multi8.html (18.7.2003)

Multiculturalism in Canada.

http://www.mta.ca/faculty/arts/canadian_studies/englis/about/multi/#policy

(18.7.2003)

Nunavut. http://encarta.msn.com/encyclopedia_761554898/Nunavut.html (15.1.04)

PAREKH, B.(1999): What is multiculturalism?.

<http://www.india-seminar.com/1994/484/484%20parekh.htm> (23.6.2003)

The Charter of Rights and Freedoms.

<http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=legalsys-e.htm> (18.7.2003)

What is multiculturalism?.

<http://www.india-seminar.com/1994/484/484%20parekh.htm> (23.6.2003)

Westward Expansion.

<http://www.canada.org.yu/index.asp?doc=history-e.htm> (18.7.2003)

12 PRILOGA

12.1. Kronologija

1947	Sprejetje prvega kanadskega Zakona o državljanstvu (<i>Canadian Citizenship Act</i>)
1948	Kanada se je zavezala univerzalni Deklaraciji človekovih pravic (<i>Universal Declaration of Human Rights</i>), ki se nanaša na vse ljudi, ne glede na spol, raso, vero, kulturo ali ideologijo.
1960	Parlament je sprejel Kanadsko listino pravic (<i>Canadian Bill of Rights</i>), ki je prepovedovala diskriminacijo na podlagi rase, narodnega izvora, barve, vere in spola.
1963	Ustanovitev Kraljeve komisije za Bilingvizem in Bikulturalizem.
1967	Ukinjena je bila rasno diskriminatorna klavzula, ki je obstajala v kanadskemu imigracijskemu zakonu od začetka dvajsetega stoletja.
1969	Kraljeva komisija za bilingvizem in bikulturalizem je izdala Knjigo štiri (<i>Book four</i>), ki je upoštevala prispevek ostalih etničnih skupin k kulturni obogatitvi Kanade.
1970	Kanada je ratificirala mednarodno konvencijo zmanjševanja vseh oblik rasne diskriminacije.
1971	Federalna vlada je sprejela multikulturno politiko znotraj dvojezičnega okvirja.
1972	Prvič je bil imenovan Minister za multikulturalizem.
1973	Ustanovljen je bil kanadski Posvetovalni svet za multikulturalizem (kasneje preimenovan v kanadski Multikulturni svet).
1974	Saskatchewan je bila prva provinca, ki je sprejela multikulturno zakonodajo.

1977	Parlament je sprejel kanadski Zakon o človekovih pravicah.
1982	Kanadska Listina pravic in svoboščin je priznala multikulturno dediščino Kanade.
1984	Posebna parlamentarna Komisija za vidne manjšina je izdala poročilo Equality Now!, ki se je zavzemal za sprejetje multikulturnega zakona in ustanovitev Inštituta za multikulturne zadeve.
1986	Sprejetje Zakona o pravičnem zaposlovanju.
1988	Parlament sprejel kanadski Multikulturni zakon s soglasjem vseh političnih strank.
1990	Ustanovljeno je bilo vladno Ministrstvo za multikulturalizem in državljanstvo.
1993	Liberalna vlada, izvoljena v oktobru je objavila, da bo Ministrstvo za multikulturalizem in državljanstvo razdeljeno in združeno po naslednjem vzorcu: multikulturni programi bodo združeni z Ministrstvom za dediščino (<i>Canadian Heritage Department</i>), državljanski programi pa bodo združeni v novo ustanovljeno Ministrstvo za državljanstvo in imigracijo.
1997	Objavljena je bila na novo prenovljena multikulturna politika.
1996	Ustanovljena je bila Fundacija za rasna vprašanja.

Vir: Starman (2003)